

The background of the entire page is a photograph of a beach at night or in very low light. The sky is a deep, dark blue with some lighter, wispy clouds. The ocean is dark, with white foam from waves crashing onto the shore. The sand in the foreground is wet and reflects the light from the sky and the white foam of the waves, creating a series of bright, diagonal streaks that lead the eye towards the horizon.

Participatie in zoutwaterbeheer

Justine Siffels

Participatie in zoutwaterbeheer

“Handreikingen voor participatieprocessen ten aanzien van de zoet-zout problematiek”

Justine Siffels

31-1-17

Bachelor scriptie, Land en Watermanagement

Voorwoord

Voor u ligt mijn scriptie over “Platform Texel Water”. Ik heb hiervoor onderzoek uitgevoerd bij de Gemeente Texel. De scriptie is geschreven in het kader van mijn afstuderen aan de opleiding Land- en Watermanagement aan de Hogeschool Van Hall Larenstein en voor alle leden van “Platform Texel Water”, de Gemeente Texel, geïnteresseerde professionals en studenten/docenten.

Tijdens het maken van mijn scriptie heb ik meer geleerd dan de beschreven informatie in dit rapport. Deze periode is een unieke kans geweest om aan mezelf te werken en dat heb ik met beide handen aangepakt. Het afgelopen jaar is erg bijzonder geweest en heeft mij als persoon veranderd. Bij deze wil ik graag de mensen bedanken die het afstudeerproces en mijn persoonlijke groei hebben mogelijk gemaakt.

Allereerst wil ik Don Boot bedanken voor de geweldige opdracht en de warme ontvangst binnen de gemeente. Ik ben hem dankbaar voor de kansen die ik heb gekregen, de tijd die hij in mij heeft geïnvesteerd en de mensen die ik heb ontmoet. Zonder zijn steun en advies had ik dit onderzoek niet kunnen voltooien.

Daarnaast wil ik mijn collega's bij het team sociaal domein bedanken voor de gezellige tijd. De wijze raad van de vrouwen in dit team hebben mij ondersteund tijdens het schrijfproces.

Ook mijn lieve vriendin Anne heeft veel tijd gestopt in dit rapport. Haar feedback heeft mij geholpen bij het verbeteren van dit rapport.

Samen met mijn stagebegeleider Dan Assendorp en nederlands begeleidster Maartje Stam heb ik dit onderzoek doorlopen. Deze begeleiding heeft mij geholpen bij het rapporteren en vormgeven van mijn scriptie.

Tot slot wil ik Oma Truus in het bijzonder bedanken voor alle goede zorgen tijdens het afgelopen jaar. Samenwonen met Oma is een feest op zich. Haar wijsheid en motiverende woorden hebben mij geholpen deze scriptie tot een goed einde te brengen.

Ik wens u veel leesplezier toe,

Justine Siffels

Samenvatting

In de Nederlandse kustregio stroomt het zoute grondwater langzaam naar de oppervlakte. Het zouter worden van het ondiepe grondwater noemen we verzilting en dit kan zorgen voor problemen voor de landbouw, de natuur en het waterbeheer. Waterbeheerders proberen rekening te houden met de stakeholders door middel van participatie. De praktijk leert echter dat participatie gemakkelijker gezegd is dan gedaan.

Het doel van dit onderzoek is om handreikingen op te stellen die gebruikt kunnen worden tijdens een participatieproces van een project ten aanzien van de zoet-zout problematiek in het Nederlandse kustgebied. Met de hoofdvraag: Met welke handreikingen moet rekening gehouden worden tijdens een participatieproces van een project ten aanzien van de zoet-zout problematiek in het Nederlandse kustgebied?

Om antwoord te kunnen geven op de hoofdvraag is een tweedelig onderzoek gestart. Het eerste deel van het onderzoek betreft het voorbereiden, uitvoeren en evalueren van een participatieproces als casus studie Texel waar ervaringen uit worden gehaald. Het tweede deel van het onderzoek betreft een referentiestudie naar de ervaringen van andere projecten in Nederland. De ervaringen van deze twee onderzoeken wordt geconcludeerd in handreikingen die per projectfase in te zetten zijn.

Tijdens het voorbereiden, uitvoeren en evalueren van het participatieproces op Texel zijn 27 verschillende succesfactoren en valkuilen opgemerkt. Uit de referentieanalyse kwamen 18 succesfactoren. De succesfactoren en valkuilen uit beide onderzoeken zijn samengekomen in 14 praktische handreikingen die ingezet kunnen worden tijdens een project ten aanzien van de zoet-zout problematiek met een participatieproces:

- Zorg voor urgentiebesef in het gebied.
- Betrek lokale en nationale partijen bij het project.
- Laat de participanten ook informeel communiceren.
- Haak aan bij gerelateerde initiatieven en lopende projecten.
- Zorg tijdens het proces voor wederzijds vertrouwen.
- Laat de definitiefase draaien om nieuwe kennis vergaren, kennis delen en kennis overdragen.
- Werk vanuit belangrijke doelgroepen die grote slagen kunnen maken.
- Zorg voor financiële steun zonder label
- Betrek de overheid met een actieve rol
- Zorg voor economische haalbaarheid
- Zet in op koplopers en het faciliteren van ambassadeurs van het project
- Haak aan en versterk bestaande initiatieven
- Laat overheidsorganisatie het project niet over te nemen maar faciliteren
- Evalueer met de stakeholders in de nazorgfase

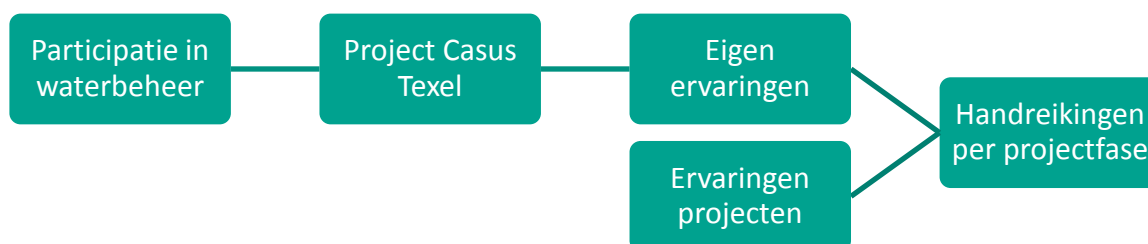
Inhoud

Samenvatting	6
1. Inleiding.....	9
2. Participatie in Waterbeheer.....	14
2.1. Voorbereiding	14
2.2. Uitvoering.....	15
2.3. Evaluatie.....	15
3. Casus: Participatie op Texel	16
3.1. De voorbereiding	16
3.1.1. Probleemdefinitie en doel	16
3.1.2. Voorwaarden voor start participatie	17
3.1.3. Stakeholders en de mate participatie.....	19
3.1.4. Projectorganisatie	21
3.2. De uitvoering.....	24
3.2.1. Participatieproces 1: Van 30 naar 2	24
3.2.2. Participatieproces 2: Uitvoeringsstrategie.....	29
3.2.3. Conflicten en obstakels	30
3.3. De evaluatie	31
4. Participatie ervaringen in kustgebied	33
4.1. Watergraafsmeer	33
4.2. Amsterdam Rainproof.....	34
4.3. Spaarwater	34
4.4. Waterhouderij.....	35
5. Conclusie	36
6. Discussie.....	37
7. Bronnen.....	38
Bijlage 1 Maatregelenlijst	40
Bijlage 2 Onderzoek Platform Texel Water.....	42
Bijlage 3 klimaatonderzoek.....	44
Bijlage 4 Interviews	54
Bijlage 5 Vraag 2.....	57
Bijlage 6 Uitvoeringsstrategie	58
Bijlage 7 Interviews procesevaluatie	61
Bijlage 8 Werkzaamheden	63

1. Inleiding

Door ontwatering van de bodem en de vele inpolderingen stroomt het zoute grondwater langzaam naar de oppervlakte. Het grondwater in Nederland is op veel plaatsen brak tot zout. Dit proces wordt versneld door de zeespiegelstijging, veranderingen in het klimaat, de toenemende bodemdaling en menselijke invloeden als grondwateronttrekkingen. Het zouter worden van het ondiepe grondwater noemen we verzilting en dit kan zorgen voor problemen voor de landbouw, de natuur en het waterbeheer. De schade treft alle lagen en sectoren van de samenleving. De maatschappij en haar burgers confronteren waterbeheerders op hun beurt met uiteenlopende wensen, ideeën en beelden. Waterbeheerders proberen rekening te houden met deze wensen, ideeën en beelden door middel van participatie. De praktijk leert echter dat participatie gemakkelijker gezegd is dan gedaan (Bremen, Pleijte, Ouboter, & Buijs, 2008).

Dit rapport betreft een onderzoek naar participatieprocessen ten aanzien van de zoet-zout problematiek. Het onderzoek zal leiden tot praktische handreikingen die gebruikt kunnen worden tijdens toekomstige participatieprocessen ten aanzien van de zoet-zout problematiek. Deze handreikingen komen tot stand door het voorbereiden, uitvoeren en evalueren van een participatieproces op Texel; "Casus: Participatie op Texel". De ervaringen van Texel worden gecombineerd met ervaringen van andere projecten om tot een breder scala aan handreikingen te komen. De opbouw van het rapport is te zien in figuur 1.

Figuur 1 Rapport opbouw bron: J. Siffels

1.1. Afbakening thema

Het doel van dit onderzoek is om handreikingen op te stellen die gebruikt kunnen worden tijdens een participatieproces van een project ten aanzien van de zoet-zout problematiek in het Nederlandse kustgebied. De componenten van dit doel worden in deze paragraaf toegelicht.

De handreikingen in dit rapport zijn tips die door een waterbeheerder gebruikt kunnen worden om een participatieproces tot een succes te brengen. Deze handreikingen zijn ontstaan uit ervaringen die zijn opgedaan tijdens andere participatieprocessen.

Het Nederlandse kustgebied reikt verder dan alleen het gebied dat direct aan zee grenst. Het zoute grondwater onder grote delen van Nederland is zeewater van enkele honderden tot duizenden jaren geleden dat in de ondergrond is achtergebleven toen de zee zich uit dit deel van het land terugtrok. In figuur 2 is een kaart te zien met een lijn die aangeeft tot waar het diep marien grondwater zit, dit is oud zeewater. Het weggezakte zoute water, dat zwaarder is dan zoet regenwater, vindt zijn weg

nu weer omhoog. Alle gebieden die om deze reden met een zoet-zout probleem zitten zullen in de rest van het rapport onder de noemer het Nederlandse kustgebied vallen.

De zoet-zout problematiek zien we terug in zowel de natte als de droge maanden van het jaar. Ten eerste de natte maanden, in deze maanden vallen steeds vaker grote buien die niet afgevoerd kunnen worden door het huidige watersysteem, dit leidt tot waterschade. Ten tweede de droge maanden, in deze maanden zijn lange periodes van droogte. In deze periodes is te weinig zoetwater voor de natuur/landbouw en treedt er zoutschade op. Maatschappelijk gezien is de problematiek complex; het omvat alle lagen van de samenleving. De huidige sociale structuren en verhoudingen zijn niet opgezet voor het zoet-zout probleem. De samenwerking en communicatie tussen

belanghebbenden verloopt stroef wanneer het gaat om de zoet-zout problematiek omdat iedereen eigen belangen en ideeën heeft (Unie van Waterschappen, 2016). In dit rapport komt de gehele zoet-zout problematiek naar voren.

Een participatieproces is een ruim begrip voor het deelnemen of deelhebben van burgers en/of organisaties in een plan- of beleidsproces. Een degelijk proces betreft altijd maatwerk en zal per project sterk verschillen. In dit rapport wordt geleerd van de successen en valkuilen van verschillende participatieprocessen.

1.2. Huidige situatie

In dit rapport wordt een participatieproces voorbereid, uitgevoerd en geëvalueerd op Texel. Op het Waddeneiland zijn ze al dicht bij een goedlopend participatieproces. De zoet-zout problematiek op Texel loopt voor op de rest van Nederland. Dit komt doordat Texel als eiland omringt is door diepe zeegebieden. Daarnaast heeft Texel de meeste zonuren van Nederland; daardoor de meeste verdamping en de minste neerslag van Nederland. Op het eiland zijn alle belangengroepen met elkaar om tafel gaan zitten om dit gemeenschappelijke zoet-zout probleem te bespreken. Deze groep mensen hebben zich verenigd in "Platform Texel Water".

Tijdens het vormen van Platform Texel Water heeft het platform veel belangstelling gekregen van andere gebieden in Nederland. Zowel de andere Waddeneilanden als andere kustregio's in Nederland zijn geïnteresseerd in het proces van het betrekken van de stakeholders op Texel in het watersysteem (Marquenie, 2016). Door te leren van de fouten en succesfactoren in het proces Platform Texel Water is het mogelijk voor andere regio's om van deze ervaringen te leren.

Figuur 2 Zoet-zout Nederland Bron: J. Siffels

Het platform heeft 30 technische en maatschappelijke maatregelen ten aanzien van de zoet-zout water problematiek samengesteld, zie bijlage 1 Maatregelenlijst. De Gemeente Texel wil nu beginnen met het uitvoeren van twee maatregelen. In dit rapport wordt Texel als casus studie gebruikt. Het participatieproces; voorbereiding, uitvoering en evaluatie wordt door de auteur begeleid. De feedback op dit participatieproces wordt gebruikt bij het vormen van handreikingen voor toekomstige participatieprocessen.

1.3. Doel en vraag

Het doel van dit onderzoek is om handreikingen op te stellen die gebruikt kunnen worden tijdens een participatieproces van een project ten aanzien van de zoet-zout problematiek in het Nederlandse kustgebied.

Dit doel wordt bereikt door het beantwoorden van de hoofdvraag:

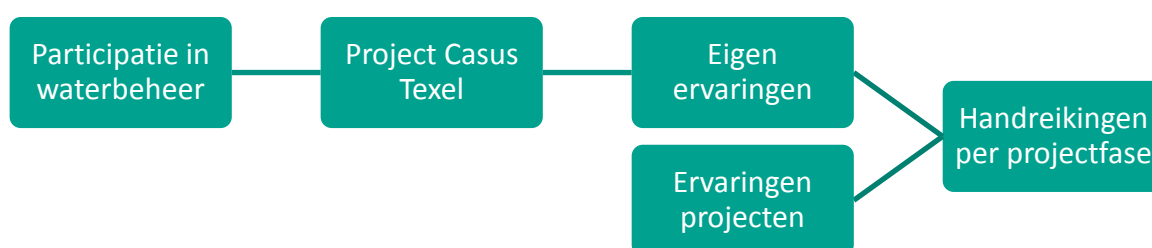
Met welke handreikingen moet rekening gehouden worden tijdens een participatieproces van een project ten aanzien van de zoet-zout problematiek in het Nederlandse kustgebied?

De hoofdvraag wordt beantwoordt met behulp van de volgende deelvragen:

- Welke succesfactoren en valkuilen van het participatieproces komen naar voren tijdens een participatieproces ten aanzien van de zoet-zout problematiek van “Platform Texel Water”?
- Welke ervaringen ten aanzien van het participatieproces van projecten en platformen die zich bezighouden met de zoet-zout problematiek in het Nederlandse kustgebied kunnen gebruikt worden bij toekomstige participatieprocessen?

1.4. Onderzoeksopzet

Het onderzoek bestaat uit twee delen, zie figuur 3. In het eerste deel is een bureaustudie gedaan naar participatie in waterbeheer, de ervaringen hieruit worden toegepast op Casus Texel. In deze casus worden de valkuilen en succesfactoren van het participatieproces tijdens een project van “Platform Texel Water” onderzocht. In het tweede deel van het onderzoek worden de ervaringen op het gebied van participatie van andere projecten ten aanzien van de zoet-zout problematiek in het Nederlandse kustgebied onderzocht doormiddel van een referentie analyse. Door de ervaringen van Texel te combineren met de ervaringen van andere projecten kan een advies gegeven worden naar de rest van het Nederlandse kustgebied over participatieprocessen ten aanzien van de zoet-zout problematiek.

Figuur 3 Rapport opbouw bron: J. Siffels

Participatie in waterbeheer

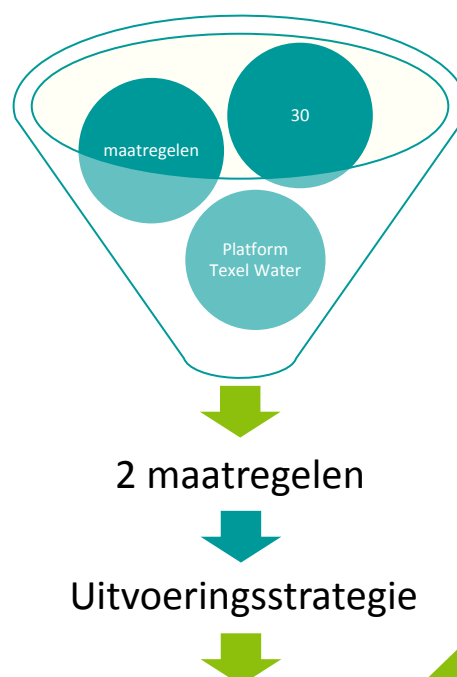
In dit eerste hoofdstuk is een bureaustudie uitgevoerd naar Participatie in Waterbeheer. De informatie uit dit hoofdstuk vormt de basis waarop Casus: Participatie op Texel verder gaat.

Casus: Participatie op Texel

In de casus Texel wordt een participatieproces doorlopen. Dit participatieproces maakt deel uit van een project. Het project betreft: Het kiezen en uitvoeren van twee adaptatie maatregelen ten aanzien van de zoet-zout problematiek.

Het project is in afbeelding 4 schematisch weergegeven. Hierin is te zien dat het project begint met het filteren van 30 maatregelen naar twee maatregelen door middel van een participatieproces (groene pijl, participatieproces 1). Vervolgens worden voor twee maatregelen een uitvoeringsstrategie uitgewerkt. Deze strategie wordt uitgevoerd middels een tweede participatieproces (de tweede groene pijl, participatieproces 2). De scope van dit project stopt na de start van de uitvoering.

Het project met de participatieprocessen is op te delen in drie verschillende fases: Voorbereiding van het project, uitvoering van het project (afbeelding 4) en de evaluatie van

Figuur 4 Projectopbouw bron: J. Siffels

het project. Binnen deze fases worden verschillende werkwijzen gebruikt. In Bijlage 8 Werkzaamheden is een uitgebreide lijst te vinden met alle werkzaamheden die tijdens het project zijn uitgevoerd.

Vorbereiding

- **Wat gaan we doen?** Probleemdefinitie en Doel opstellen
- **Wat hebben we daar voor nodig?** Voorwaarden start participatie onderzoeken
- **Wie hebben we daar voor nodig?** Stakeholderanalyse uitvoeren
- **Hoe gaan we die mensen inzetten?** Participatiestrategie opstellen
- **Hoe gaan we dit uitvoeren?** Projectorganisatie opstellen

Uitvoering

- **Hoe is het uitgevoerd?** Participatieproces 1 uitvoeren
 - o Zelfbinding herstellen
 - o Inventariseren meningen
 - o Maatschappelijke en economische afwegingen maken
 - o Controleren bevindingen
- **Hoe is het uitgevoerd?** Participatieproces 2 uitvoeren
 - o Stakeholders verbinden met uitvoering
 - o Stakeholders verbinden met elkaar
 - o Stakeholders motiveren
- **Welke onverwachte dingen kwamen we tegen?** Conflicten en obstakels oplossen

Evaluatie

- **Hoe is het gegaan?** Evalueren met stakeholders

Ervaringen projecten

Ervaringen van Texel zijn niet altijd toepasbaar op andere gebieden/situaties. Daarom worden de ervaringen vanuit Texel aangevuld met ervaringen met participatieprocessen, ten aanzien van de zoet-zout problematiek, uit andere gebieden uit de kust regio.

- **Hoe is het bij andere gegaan?** Referentieanalyse participatieprocessen uitvoeren

1.1. Leeswijzer

In hoofdstuk 2 is een literatuurstudie uitgevoerd naar participatie in waterbeheer. In hoofdstuk 3 is een participatieproces voorbereid, uitgevoerd en geëvalueerd. In hoofdstuk 4 is een referentiestudie uitgevoerd naar participatie ervaringen in het kustgebied van Nederland. In hoofdstuk 5 staat de conclusie van het onderzoek naar handreikingen voor participatieprocessen ten aanzien van de zoet-zout problematiek.

2. Participatie in Waterbeheer

Voordat aan de Casus: participatie op Texel wordt begonnen is eerst een literatuuronderzoek uitgevoerd naar participatie in waterbeheer. Het participatieproces is ingericht volgens de richtlijnen van het handboek: “Participatie in waterbeheer” (Bremas, Pleijte, Ouboter, & Buijs, 2008). Dit boek betreft een handleiding over participatieprocessen in waterbeheer. Dit hoofdstuk geeft de basis van een participatieproces weer waarop de Casus: participatie op Texel verder bouwt.

2.1. Voorbereiding

De voorbereidingsfase van een participatieproces is een belangrijke fase. De keuzes die in deze fase gemaakt worden hebben invloed op het hele participatieproces. De voorbereidingsfase wordt vaak onderschat omdat men snel wilt starten met de daadwerkelijke uitvoering. Het is raadzaam om voor deze fase van het project tijd te nemen voor cruciale keuzes in het proces (Bremas, Pleijte, Ouboter, & Buijs, 2008). De voorbereiding bestaat uit: Probleemdefinitie en doel, Voorwaarden voor start participatie, stakeholderanalyse en participatieonderzoek.

Allereerst is het van belang om een probleemdefinitie en doel op te stellen. Het is van belang om vanaf het begin van het project scherp te krijgen en te houden wat de achterliggende doelen zijn om miscommunicatie met de betrokkenen te vermijden. Alhoewel het van belang is om de doelen tijdens het proces te bewaken is het ook van belang de doelen niet te strak te definiëren. Op die manier is ruimte aanwezig in het doel voor belangen en visies van stakeholders (Leerrapport Watertekens, 2007).

Daarnaast is het van belang om te onderzoeken of voldaan wordt aan de voorwaarden voor start participatie. Het project moet zich lenen voor een participatieproces. Zo moeten de participanten voldoende vertrouwen hebben in elkaar. Wanneer een relatie al vanuit het verleden te veel beladen is kan dit een constructieve open benadering naar elkaar in de weg staan. Andere voorwaarden zijn de beschikbaarheid van tijd en geld om het participatieproces uit te voeren en motivatie vanuit de stakeholders om mee te doen tijdens met het project (Bremas, Pleijte, Ouboter, & Buijs, 2008).

Als derde worden de stakeholders in kaart gebracht en de mate van participatie vast gesteld. De meest geschikte vorm hangt af van de volgende punten (Bremas, Pleijte, Ouboter, & Buijs, 2008):

- Complexiteit van de wateropgave
- Flexibiliteit van de doelen
- Diversiteit belanghebbende
- Gemotiveerdheid van de belanghebbende
- Diversiteit in belangen

Vanuit al deze informatie wordt een projectorganisatie ontworpen. In deze organisatie wordt een procesbegeleider vastgesteld en wordt het verloop van het project vormgegeven. Deze stap in de voorbereiding biedt een rode draad waarop terug gegrepen kan worden tijdens de uitvoering.

2.2. Uitvoering

In dit hoofdstuk staat de uitvoering van het participatieproces centraal. Tijdens de uitvoering worden eerst aan de voorwaarden voor de start van het participatieproces voldaan. Vervolgens worden de participanten betrokken. De uitvoering is voor elk participatieproces anders het is dus van belang dat de procesbegeleider flexibel kan omgaan met onverwachte wendingen. Bij de uitvoering is ook aandacht nodig voor het omgaan met conflicten en obstakels. Daarbij kan gedacht worden aan de omgang met dominante deelnemers (Bremman, Pleijte, Ouboter, & Buijs, 2008). Deze punten komen ook terug in Casus: Participatie op Texel.

2.3. Evaluatie

De evaluatie en monitoren van het participatieproces stelt de betrokkenen in staat te reflecteren op de ervaringen. Het vergroot het bewustzijn van de stakeholders doordat teruggekeken wordt op de inhoud, informatie overdracht, relaties tussen de belanghebbende en informatie over het proces. Hoewel waardevolle lessen kunnen worden getrokken uit evaluatie wordt in de praktijk relatief weinig aandacht aan deze fase besteed.

Evaluëren kan tussentijds en achteraf. De keuze hiervoor hangt af van de omvang van het project. Een ander onderscheid is dat een evaluatie kan plaats vinden zonder deelnemers (alleen bestuurders) of met deelnemers. In alle gevallen geldt dat het contact met de deelnemers aan het eind van het participatieproces van groot belang is voor een goede afronding (Bremman, Pleijte, Ouboter, & Buijs, 2008).

3. Casus: Participatie op Texel

Texel wordt ook wel 'Nederland in het klein' genoemd. Daardoor leent het eiland zich perfect als proeftuin van Nederland. In dit hoofdstuk zal Texel gebruikt worden om antwoord te geven op de deelvraag: Welke succesfactoren en valkuilen van het participatieproces komen naar voren tijdens een project ten aanzien van de zoet-zout problematiek van "Platform Texel Water"? Deze vraag wordt beantwoord door het uitvoeren van een participatieproces van een project. Het project betreft het kiezen en uitvoeren van twee maatregelen ten aanzien van de zoet-zout problematiek. De feedback op dit participatieproces wordt gebruikt bij het beantwoorden van de deelvraag.

Alle informatie is gestructureerd door de chronologische fases van het participatieproces (Voorbereiding, Uitvoering, Evaluatie) uit "participatie in waterbeheer" (Bremas, Pleijte, Ouboter, & Buijs, 2008) te doorlopen. Deze structuur is een leidraad maar lang geen realiteit. Er bestaat geen vast protocol voor het vormgeven van participatie. De mate van deelname door stakeholders zal van proces tot proces verschillen. Participatieprocessen zijn maatwerk. Ieder proces krijgt opnieuw vorm en dat stelt hoge eisen aan de betrokkenen. In deze casus Texel zijn de fases en de stappen die daarbij horen uit het handboek doorlopen en op dezelfde manier gestructureerd in dit document. In realiteit lopen de fases en stappen door elkaar heen omdat het participatieproces ook in dit geval maatwerk is.

3.1. De voorbereiding

De voorbereidingsfase van een participatieproces is volgens de handleiding de belangrijkste fase voor een waterbeheerder. In deze fase is de tijd genomen voor een aantal fundamentele keuzes in het participatieproces. Deze keuzes zijn bepalend voor de rest van het proces. In deze paragraaf worden de voorbereidingen van het participatieproces getroffen.

3.1.1. Probleemdefinitie en doel

Een participatieproces is een middel en niet een op zichzelf staand doel. Participatie wordt gebruikt om projecten te ondersteunen of verder te helpen. Het project zal een probleemdefinitie en doel moeten hebben waar participatie een oplossing voor kan bieden. Deze paragraaf geeft antwoord op de vraag: Wat gaan we doen?

Platform Texel Water is een participatie strategie die gebruikt wordt door de Gemeente Texel. Het platform is een samenwerking tussen alle partijen op Texel die belang hebben bij het waterbeheer van Texel, nu en in de toekomst (Boot d. , Schreijer, Timmer, & van Assema, 2016). Platform Texel Water heeft een jaar lang gediscussieerd over de ideeën en meningen van de stakeholders die een oplossing kunnen bieden voor en tegen de zoet-zout problematiek. Uit deze vergaderingen is een lijst met 30 adaptatie maatregelen gekomen die toepasbaar zijn op het zoet en zoutwater vraagstuk (Boot d. , Schreijer, Timmer, & van Assema, 2016). Deze maatregelen zijn te vinden in Bijlage 1 Maatregelenlijst.

Na het vormen van de maatregelen is de auteur van dit verslag ingestapt in het proces. De auteur werkt verder vanuit het afgelopen participatieproces "Platform Texel Water". De gemeente heeft aangegeven dat het proces rondom "Platform Texel Water" stil ligt sinds het opstellen van de maatregelen. Het doel vanuit het "Platform Texel Water" is om het waterbeheer van Texel toekomstbestendig te maken. Dit doel bestaat uit twee subdoelen die gezamenlijk met de gemeente zijn opgesteld:

1. Gezamenlijk kiezen van twee meest geschikte maatregelen (De gemeente heeft de randvoorwaarde van twee maatregelen gegeven)
2. De maatregelen van visie naar uitvoering brengen met behulp van een uitvoeringsstrategie waarbij participatie een grote rol speelt

De urgentie voor het uitvoeren van deze doelen is hoog. Verzilting in het Nederlandse kustgebied als gevolg van indringing van Noordzeewater is een onomkeerbaar proces. Daarnaast is verzilting in het Nederlandse kustgebied als gevolg van mobilisatie van diep marien grondwater en zoutindringing vanuit zee via de open riviermonding een niet tot nauwelijks te sturen proces (de Boer, Herman, 2011). Deze drie processen worden versneld door de klimaatverandering. De zoet-zout problematiek kan daarom niet vermeden worden. Studies van de universiteit van Wageningen hebben vastgesteld dat mitigatie strategieën tegen verzilting niet meer werken omdat het proces al ingang is (de Boer, Herman, 2011). De verzilting is daarom een urgent probleem met een sterke vraag naar adaptatie maatregelen.

3.1.2. Voorwaarden voor start participatie

Breman, Pleijte, Ouboter & Buijs (2008) raden aan dat een waterbeheerder eerst een verkenning doet om te kijken of de situatie wel beantwoordt aan de basisvoorwaarden die nodig zijn voor een participatieproces. Deze voorwaarden zijn: ruimte en openheid voor inbreng van participanten, vertrouwen tussen de deelnemers aan het participatieproces, beschikbaarheid van tijd en geld en motivatie vanuit participanten vanwege aantrekkelijkheid van het proces. Deze paragraaf geeft antwoord op de vraag: Wat hebben we nodig?

Openheid en vertrouwen

Openheid en vertrouwen is nodig om als waterbeheerder een werkrelatie aan te gaan met deelnemers aan een participatieproces. Wanneer een relatie al vanuit het verleden te veel beladen is kan dit een constructieve open benadering naar elkaar in de weg staan (Breman, Pleijte, Ouboter, & Buijs, 2008).

Op Texel is het een gegeven dat alle stakeholders elkaar direct of indirect kennen uit het verleden in werk- en privésituaties. De volgende lijst betreft alle stakeholders uit het platform:

- Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK)
- Gemeente Texel
- Provincie Noord Holland
- Rijkswaterstaat (RWS)
- Waterleidingbedrijf Noord-Holland (PWN)
- Land en tuinbouw organisatie (LTO)
- Agrarische natuurvereniging De Lieuw (ANV)
- Staatsbosbeheer (SBB)
- Natuurmonumenten (NM)
- Texels ondernemers platform(TOP)

Om de openheid en het vertrouwen te onderzoeken is een literatuurstudie uitgevoerd naar het verloop van het afgelopen participatieproces “Platform Texel Water”. Daarnaast zijn interviews afgenomen met de huidige bestuurders van “Platform Texel Water” die nauw betrokken zijn

geweest met het vormen en het verloop van “Platform Texel Water”. De resultaten uit deze onderzoeken zijn te vinden in bijlage 2 Onderzoek Platform Texel Water.

Uit deze onderzoeken kan geconcludeerd worden dat het vertrouwen binnen het “Platform Texel Water” gegroeid is door het goed verlopen proces tijdens het creëren van de 30 maatregelen. Het wederzijds respect en geduld is gegroeid. Voor het eerst hebben natuur en landbouw het zelfde doel voor ogen gehad (watersysteem klimaat bestendig maken) en dit heeft geresulteerd in een ongedwongen samenwerking. Stakeholders houden een favoriete samenwerkingspartners maar kunnen allemaal met elkaar door één deur en zijn bereid om naar elkaar te luisteren. Aan de voorwaarde openheid en vertrouwen wordt voldaan.

Tijd en geld

Het is belangrijk om van te voren na te gaan of voor het project genoeg geld en tijd aanwezig is om het participatieproces te realiseren (Bremas, Pleijte, Ouboter, & Buijs, 2008). In het geval van dit project is aan de gemeente gevraagd of deze reiskosten, locatie, koffie/thee en een vaste werkplek kon faciliteren. De auteur heeft alle benodigde tijd ingezet om aan deze voorwaarde te voldoen.

Motivatie vanuit stakeholders

Het “Platform Texel Water” is ontstaan door aanwezige urgentie omtrent de zoet-zout problematiek uit het gebied. De resultaten van het onderzoek over vorming en verloop van “Platform Texel Water” staat in bijlage 2 Onderzoek Platform Texel Water. Geconcludeerd kan worden dat alle stakeholders zich in het verleden sterk betrokken voelden bij het platform en zijn projecten/doelen. Desondanks is deze motivatie verwaterd na het vormen van de 30 maatregelen door verschuivingen in het bestuur van het Platform Texel Water. Deze verschuivingen hebben gezorgd voor vertraging in de ontwikkelingen van het platform. Hierdoor werd weinig informatie naar buiten gecommuniceerd en zijn veel partijen het platform uit het oog verloren. Dit heeft geresulteerd in een gebrek aan motivatie en binding bij partijen die zich aangesloten hebben bij het Platform, aan deze voorwaarde wordt dus niet volledig voldaan. In hoofdstuk uitvoering, paragraaf 3.2.1. wordt de motivatie vanuit de stakeholders weer hersteld om de rest van de uitvoering goed te laten verlopen.

3.1.3. Stakeholders en de mate participatie

De doelstelling van het participatieve proces is in belangrijke mate bepalend voor de uiteindelijke vorm van participatie. Deze paragraaf onderzoekt welke stakeholders belangrijk zijn in het project en op welke manier ze betrokken zullen worden. Deze paragraaf geeft antwoord op de vraag: Wie hebben we nodig?

In de participatieladder (zie figuur 5) wordt onderscheidt gemaakt tussen 5 verschillende vormen van participatie. In deze paragraaf wordt een keuze tussen deze vijf vormen gemaakt die past bij dit project. Deze vorm kan altijd gedurende het proces aangepast worden. De mate van participatie is in dit project afhankelijk van de belangen en invloed van de stakeholders. Deze paragraaf combineert een stakeholderanalyse en een participatiestrategie.

De eerste stap is een stakeholder analyse. De analyse bestaat uit een literatuurstudie naar “Platform Texel Water” en gesprekken met bestuurders en platformleden. In deze analyse is vastgesteld welke stakeholders in het gebied de meeste belangen en de meeste invloed hebben op het kiezen en uitvoeren van de maatregelen uit “Platform Texel Water”. De conclusies van dit onderzoek zijn samengevat in de matrix in figuur 6. De verschillende stakeholder groepen worden allemaal op een andere manier betrokken bij het kiezen en uitvoeren van een maatregel (zie de verschillende kopjes in figuur 6). Door de stakeholders te splitsen kan de benodigde informatie op de meest efficiënte manier achterhaalt worden. De mate van participatie zijn samengevat in een participatieladder, zie figuur 5.

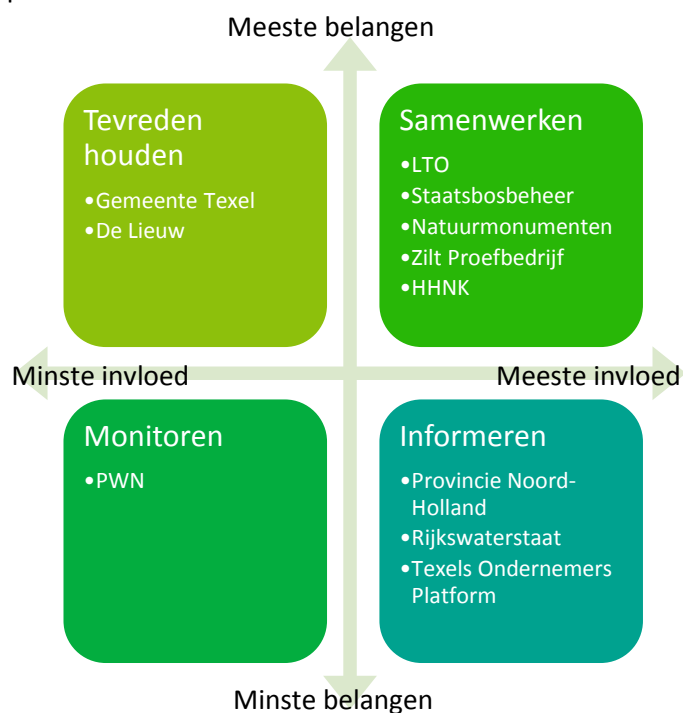
De stakeholders met het meeste belang en de meeste invloed staan onder “Samenwerken”. Deze stakeholders zullen betrokken als medebeslisser en samenwerkingspartner. Deze rol wordt in dit project vervuld doordat de stakeholders de maatregel kiezen en actief meedoen in de uitvoering. Deze stakeholders worden betrokken in hoofdstuk 3.2..

De stakeholders met de meeste invloed maar minder belangen staan onder “Informereren”. Deze groep zal geïnformeerd worden en zal de functie van mee beoordelen krijgen. Het is belangrijk deze groep betrokken te houden op een doelmatige manier. Deze partijen zullen geïnformeerd worden en betrokken worden bij grote beslissingen.

De stakeholders met de meeste belangen en de minste invloed staan onder “Tevreden houden”. Deze groep zal meebeslissen en meedoen in de keuze maar minder aan het woord zijn dan de groep “Samenwerken”. De partijen uit “Tevreden houden” worden op de hoogte gehouden en kunnen

Participatie openbare ruimte	Rol van de participant
Meedoen	Samenwerkings-partner
Meebeslissen	Medebeslisser
Meedenken	Adviseur beginspraak
Meebeoordelen	Adviseur eindspraak
Meeweten	Toeschouwer Ontvanger informatie

Figuur 5 participatieladder bron: (platform_31, 2016)

Figuur 6 Stakeholdermatrix Bron: J Siffels

advies inbrengen. De gemeente Texel staat in deze groep omdat zij zelf die rol aan willen nemen. De gemeente wil weinig invloed bij het kiezen van de meest geschikte maatregelen. De gemeente wil in dit proces alleen een faciliterende rol aannemen. Toch heeft de gemeente ook in het kiezen van de maatregelen veel belangen, daarom staat de gemeente in “Tevreden houden”.

De stakeholders met de minste invloed en de minste belangen staan onder “Monitoren”. Deze stakeholders zullen informatie toegestuurd krijgen en zullen wanneer nodig mogen meebeoordelen.

Deze rollen worden toegedeeld aan de verschillende groepen omdat maximale participatie niet altijd haalbaar is en in het geval van sommige stakeholders ook niet de meest succesvolle strategie is. Door niet alle stakeholders met het hoogste niveau van participatie mee te nemen in het proces versneld het proces en zal dit ook kosten schelen.

3.1.4. Projectorganisatie

Omdat bij een participatieproces veel komt kijken is het volgens het handboek raadzaam om van te voren een projectorganisatie in te richten (Bremman, Pleijte, Ouboter, & Buijs, 2008). In deze paragraaf worden de doelen en taken van het project opgesteld en de juiste mensen, methoden en instrumenten gezocht. Omdat dit in de voorbereidingsfase opgesteld is staan de doelen, methoden en instrumenten niet vast. Tijdens de uitvoering kunnen er andere doelen aan het licht komen waarbij andere methoden en instrumenten nodig zijn. Toch is het verstandig om van te voren een projectorganisatie op te stellen omdat dit veel structuur kan bieden tijdens het project (Bremman, Pleijte, Ouboter, & Buijs, 2008). Deze paragraaf geeft antwoord op de vraag: Wat gaan we doen?

Figuur 7 Procesverloop bron: J. Siffels

Het project is chronologisch vormgegeven in figuur 7. Dit figuur geeft aan dat het project bestaat uit twee participatieprocessen. Het eerste proces betreft het filteren van 30 maatregelen naar 2 maatregelen. Het tweede participatieproces betreft het uitvoeren van de uitvoeringsstrategie.

Procesbegeleider

Volgens het handboek “Participatie in waterbeheer” vraagt een participatieproces om een procesbegeleider. Platform Texel Water heeft in het verleden een procesbegeleider gehad maar in dit project zal deze rol uitgevoerd worden door de auteur. Het profiel van een goede procesbegeleider ziet er als volgt uit (Bremman, Pleijte, Ouboter, & Buijs, 2008):

- Begrijpt de inhoudelijke opgave van het participatieproces goed; ziet de verschillende standpunten van de participanten en de geschiedenis achter die standpunten
- Heeft ervaring met participatieprocessen (observeren/assisteren/zelfstandig opereren)
- Heeft een onafhankelijke opstelling en een charismatische uitstraling
- Zoekt naar een balans tussen deelnemers met verschillende communicatieve vaardigheden
- Hanteert de taal die past bij de deelnemers

Ter voorbereiding op de rol als procesbegeleider heeft de auteur aan de punten van het profiel proberen te voldoen. Dit is gebeurd door het uitvoeren van een bureaustudie naar de technische en sociale aspecten van de zoet-zout problematiek op Texel, dit onderzoek is terug te vinden in bijlage 2 onderzoek Platform Texel Water. Op deze manier wordt voldaan aan profielpunt 1.

De auteur heeft ervaringen met participatieprocessen opgedaan tijdens haar observerende bijdrage aan klankbordgroep Varik-Heesselt (Gemeente ophemert), assisterende bijdrage aan werkgroep rivieren (Provincie Gelderland) en assisterende bijdrage aan gebiedsontwikkeling Hoogeveen (Drents Overijsselse delta). Met deze ervaringen wordt wellicht niet volledig voldaan aan profielpunt 2 maar start de auteur wel met enige ervaring.

Doordat de auteur nieuw in “Platform Texel Water” stapt heeft deze als procesbegeleider een onafhankelijke opstelling tegenover alle stakeholders.

Door verschillende communicatie workshops, verkoopvaardigheden, ervaringen met groepsdynamiek en ervaringen als groepsleider voldoet de auteur aan profielpunt 4.

De auteur heeft verschillende gesprekken gehouden met inwoners die niet persoonlijk aangesloten zijn bij “Platform Texel Water” over de zoet-zout problematiek op het eiland. In deze gesprekken heeft ze de taal geleerd die past bij de deelnemers van het participatieproces. Door deze testgesprekken voldoet de procesbegeleider aan profielpunt 5.

Projectdoelen

Beide participatieprocessen hebben doelen en sub-doelen. Om tot deze doelen en sub-doelen te komen zijn verschillende methoden en instrumenten nodig. Deze staan opgesteld in tabel 2-1 en 2-2.

Participatieproces 1: Van 30 naar 2 heeft als hoofddoel het opstellen van de twee meest geschikte maatregelen op het gebied van maatschappelijke en economische haalbaarheid.

3-1 Doelen proces 1 bron: J. Siffels

Sub-Doelen	Methoden	Instrumenten
Zelfbinding herstellen	• Urgentie creëren met scenario's • Gesprekken voeren over klimaatverandering • Motiveren door "Platform Texel Water" te promoten	3DI, SOBEK, Klimaatcijfers, hydroloog (auteur), gesprekleider (auteur), "verkoper" (auteur)
Inventariseren meningen, ideeën en voorkeur	• Keukentafel gesprekken • Gesprekken voeren met stakeholders tijdens excursies • Gesprekken voeren met stakeholders tijdens evenementen	Vervoer, Contactgegevens, Adresgegevens, procesbegeleider (auteur), contact met andere projecten,
Maatschappelijke en economische afwegingen maken en daarmee tot 2 maatregelen komen	• Advies vragen van specialisten	Contactgegevens specialisten
Controleren bevindingen	• Mail, gesprekken en rondvraag	Contactgegevens, Procesbegeleider (auteur)

Participatieproces 2: Uitvoeringsstrategie heeft als hoofddoel de maatregelen van visie naar uitvoering brengen met behulp van een uitvoeringsstrategie waarbij participatie een grote rol speelt.

3-2 doelen proces 2 bron: J. Siffels

Sub-Doelen	Methoden	Instrumenten
Verbinden stakeholders met uitvoering	• Hoogste vorm van participatie toepassen	Locatie, geld,
Verbinden stakeholders met elkaar	• Verschillende stakeholders samen laten werken	locatie, tijd, contactgegevens, gesprekleider (HHNK en bestuur platform)
Stakeholders motiveren voor de uitvoering van de 2 maatregelen	• Bijeenkomst	Locatie, tijd, contactgegevens, bijeenkomstleider (bestuur platform), kaarten gebied, stiften

3.2. De uitvoering

In dit hoofdstuk staat de daadwerkelijke uitvoering van het participatieproces centraal. Daarbij komen veel punten uit de voorbereiding terug. De uitvoering wordt toegelicht in chronologische volgorde aan de hand van de twee participatieprocessen en het uitvoeren van de doelen die hierbij horen. De structuur van het totale project is te zien in figuur 8 waarin de groene pijlen de participatieprocessen vormen. Tot slot komen de conflicten/obstakels en het afstemmen van andere plannen aan de orde. De volgorde in dit hoofdstuk is in de praktijk meer door elkaar heen gelopen dan in dit hoofdstuk beschreven wordt. In 3.1.4. is de projectorganisatie van dit project vormgegeven.

3.2.1. Participatieproces 1: Van 30 naar 2

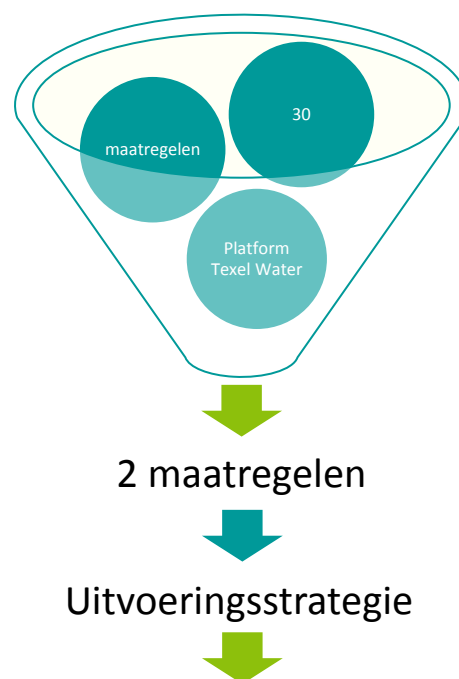
In deze paragraaf wordt de uitvoering van participatieproces 1 “Van 30 naar 2” toegelicht.

Zelfbinding herstellen

Tijdens de voorbereiding in paragraaf 3.1.2. is geconcludeerd dat de motivatie van de stakeholders ten opzichte van het project verzwakt is. De motivatie van stakeholders is een cruciale voorwaarde voor het succesvol opstarten van een participatieproces. Daarom wordt in deze paragraaf de motivatie herstelt als start van het participatieproces.

Door het gevoel van urgentie omtrent de zoet-zout problematiek weer te versterken kan de motivatie die in het verleden aanwezig was weer herstelt worden. De WRR (Van Asselt, Faas, & vander Molen, 2010) zegt hierover: ‘Met een enkelvoudig, op wetenschappelijke kennis gebaseerd toekomstbeeld is het makkelijker om een gevoel van urgentie te creëren in beleid.’ In deze paragraaf wordt daarom onderzocht hoe het toekomstbeeld van Texel eruit ziet met de gevolgen van de zoet-zout problematiek gebaseerd op getallen van Witteveen en Bos (2011) en het KNMI (2016). Deze informatie is vereenvoudigd door de conclusies van het onderzoek samen te vatten in filmpjes, grafieken en kaarten. Het onderzoek met de bijbehorende conclusies/beeldmateriaal is terug te vinden in bijlage 3 klimaatonderzoek. De conclusies van het onderzoek zijn voorgelegd aan de platformleden om te laten zien waarom ze in eerst instantie gemotiveerd waren om “Platform Texel Water” op te richten. Door middel van open gesprekken over klimaatverandering en de effecten hiervan op het eiland is de motivatie vergroot. Op deze manier is de intrinsieke motivatie aangewakkerd. Deze vorm van motivatie berust op interesses, wensen en doelen van de deelnemers zelf. Met intrinsieke motivatie zullen mensen vaak echt persoonlijk betrokken zijn bij het project in hun directe leefomgeving (Bremner, Pleijte, Ouboter, & Buijs, 2008).

Om nog meer motivatie te creëren onder de stakeholders wordt het gevoel van trots aangespoord. De auteur heeft presentaties gegeven over het platform voor andere overheden in het kustgebied (Provincie Friesland, Gemeente Ameland, Provincie Groningen) om op die manier “Platform Texel

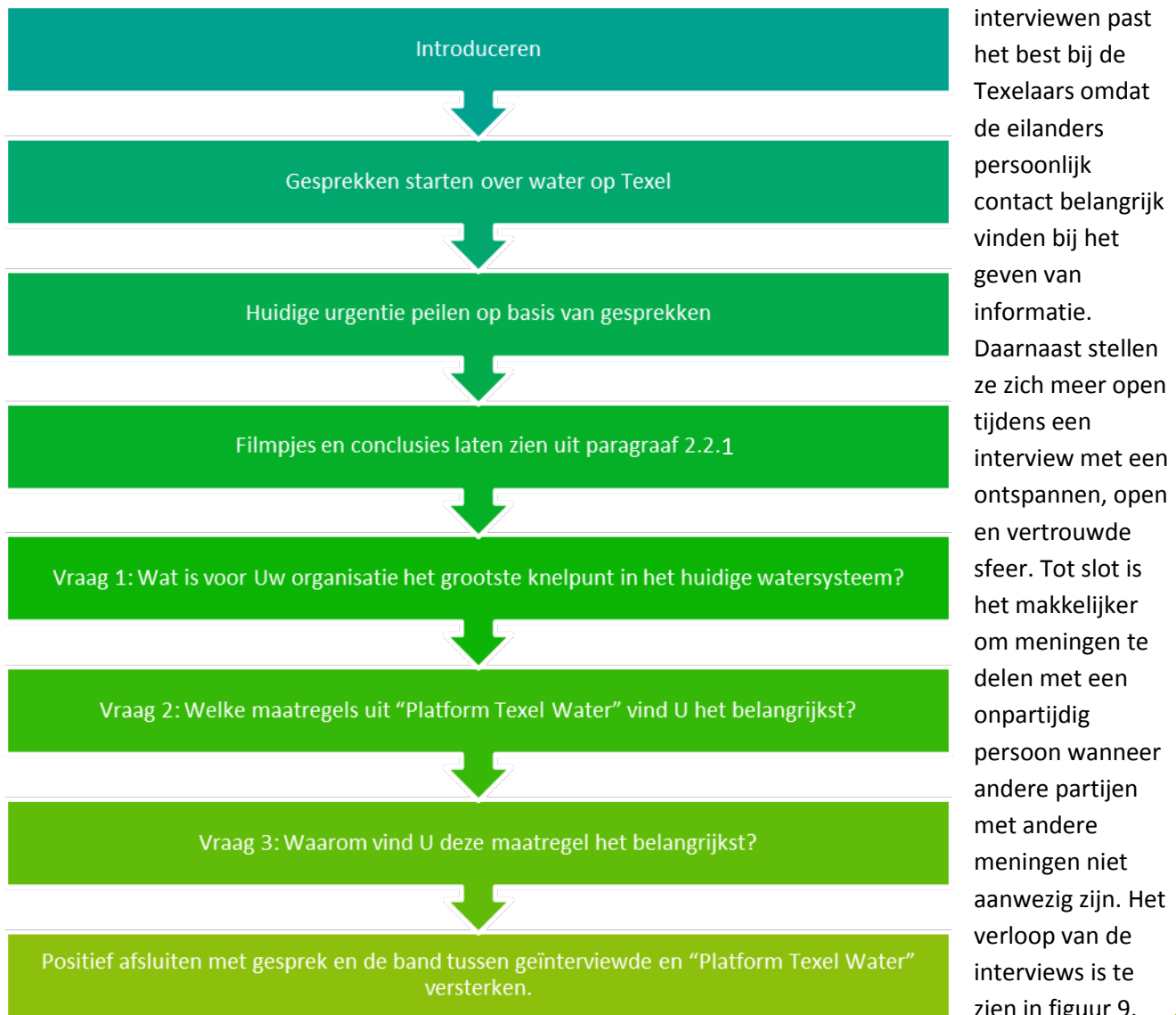
Figuur 8 structuur project bron: J. Siffels

Water” te promoten. Daarnaast heeft de auteur verschillende bijeenkomsten en evenementen bijgewoond om de ervaringen van “Platform Texel Water” te delen. Verschillende overheden hebben interesse getoond in de manier waarop “Platform Texel Water” stakeholders betrekt bij de zoet-zout problematiek (Marquenie, 2016) (acacia institute, 2016). De extra positieve aandacht die dit levert herinnert de stakeholders aan het goede werk dat zij al verricht hebben met het bedenken van 30 maatregelen. Deze positieve herinneringen zorgen voor extra motivatie richting het kiezen van 2 maatregelen en het uitvoeren van een uitvoeringsstrategie.

Inventariseren meningen, ideeën en voorkeur

Tijdens de voorbereiding is uit de stakeholderanalyse uit 2.1.3. gebleken dat de belangrijkste belangengroepen bestaan uit: Natuurmonumenten, Land- en Tuinbouworganisatie (LTO), Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK), Staatsbosbeheer en Zilt Proefbedrijf (MarcFoods). Dit zijn alle belangengroepen op het eiland die een direct effect hebben op het watersysteem. In deze paragraaf worden deze stakeholders geïnterviewd.

Deze stakeholders zijn geïnterviewd aan de hand van keukentafelgesprekken om op die manier het draagvlak te peilen voor verschillende maatregelen uit “Platform Texel Water”. Deze vorm van

Figuur 9 Interviewverloop Bron: J. Siffels

De samenvatting van de interviews is te vinden in Bijlage 4 Interview proces. De lijst met maatregelen is te vinden in Bijlage 1 Maatregelenlijst. Het antwoord op vraag 2 laat het draagvlak zien voor de verschillende maatregelen. Een overzicht van de antwoorden/reacties op deze vraag staat in Bijlage 5 vraag 2. Het figuur in deze bijlage laat zien welke partijen op een positieve manier de maatregel in het gesprek noemde, welke partijen de maatregel op een negatieve manier in het gesprek noemde en welke maatregel niet genoemd is in het gesprek. Van de dertig losse maatregelen kan dan geconcludeerd worden welke het meeste draagvlak heeft van alle stakeholders.

De maatregelen die door alle stakeholders positief genoemd en minst negatief genoemd en daarmee de maatregelen met een maatschappelijke kans van slagen zijn (zie ook bijlage 5 vraag 2):

2: Afstemming teelten in één peilvak

5: ontwikkeling slimme stuwen 2.0 die zout water i.p.v. zoet water afvoeren

8: Opzetten vrijwilligersmeetnet voor grond- en slootwaterstand

12: Onderzoek naar economische waarde van zouttolerante gewassen voor de agrarische sector van Texel

17: Afstemming grondgebruik

28: Verder ontwikkelen Platform Texel Water

29: Stimuleren open community

30: Creëren Texelwater.nl

Figuur 10 Lijst maatregelen Bron: J. Siffels

Maatschappelijke en economische afwegingen maken

In deze paragraaf worden maatschappelijke en economische afwegingen gemaakt om op die manier te beslissen welke twee maatregelen het beste zouden zijn.

De beste maatregelen zijn technische en sociale maatregelen ten aanzien van de zoet-zout problematiek op Texel met een economische en maatschappelijke kans van slagen. Uit de vorige paragraaf blijken zes sociale maatregelen en twee technische maatregelen een maatschappelijke kans van slagen te hebben, zie figuur 11.

Technische maatregelen	Sociale maatregelen
• Ontwikkelen slimme stuwen 2.0 die zout water afvoeren • Onderzoek naar economische waarde van zouttolerante gewassen voor Texel	• Afstemming teelten in één peilvak • Opzetten vrijwilligersmeetnet voor grond-en slootwaterstand • Afstemming grondgebruik • Oprichten platform texel water • Stimuleren open community • Creëren Texelwater.nl

Figuur 11 Maatregelenlijst bron: J. Siffels

De zoet-zout problematiek is een complex probleem dat niet alleen opgelost kan worden met technische maatregelen maar ook niet met alleen maatschappelijke maatregelen. Daarom wordt hier gezocht naar beide. De gemeente Texel geeft aan zich op twee maatregelen te willen focussen. Voor deze uitvoering wordt bekeken welke technische maatregel en welke sociale maatregel economisch gezien de grootste kans van slagen heeft.

Beide technische maatregelen zijn voorgelegd aan specialisten bij het HHNK. Na overleg en discussie is de conclusie dat een pilot uitvoering van “zout-stuwen” een rendabel project is waar het HHNK budget voor opzij kan zetten. Wanneer deze pilot een succes is zal het project veel schadekosten schelen omdat meer zoetwater kan worden vastgehouden en zoutschade hierdoor afneemt. Een onderzoek naar de economische waarde van zouttolerante gewassen voor Texel is een duurdere investering. Dit is namelijk een groot onderzoek waarbij de kans van slagen onzeker is. Omdat het HHNK op dit moment bereidt is te investeren in de ontwikkeling van zoutstuwen is gekozen voor deze technische maatregel.

De sociale maatregelen zijn voor een deel uitgevoerd tijdens het oprichten van “Platform Texel Water”. De reeds uitgevoerde maatregelen zijn: oprichten platform Texel water, stimuleren open community, creëren Texelwater.nl. Dan blijft het afstemmen van teelten per peilvak en het opzetten van een vrijwilligersmeetnet voor grond en slootwaterstanden over. Op Texel is al een vrijwilligersmeetnet aanwezig voor zoutmetingen, hier zou waarschijnlijk met gemak de slootwaterstand aan toegevoegd kunnen worden. Deze toevoeging levert echter enkel kennis en geen potentiële winst op omdat het monitoren van de slootwaterstand geen directe schade kan voorkomen. Daarom is gekozen voor het afstemmen van teelten per peilvak. Deze maatregel wordt

door de Gemeente Texel gefaciliteerd en zal de water schade aan gewassen van boerenbedrijven terugdringen. Deze maatregel zal daarom ook een economische kans van slagen hebben.

Controleren bevindingen

Na het kiezen van de twee maatregelen is de keuze voorgelegd aan het bestuur van het platform en de stakeholders. Niet alle stakeholders waren enthousiast. De voornaamste reden hiervoor was dat zij de maatregel steunde maar meer urgentie voelde voor een andere maatregel (vaak een zelf ingebracht idee). De auteur heeft de niet-enthousiaste stakeholders tijdens gesprekken gemotiveerd om de gekozen maatregel toch te steunen en daarmee “Platform Texel Water” verder te helpen.

3.2.2. Participatieproces 2: Uitvoeringsstrategie

Nu het duidelijk is welke maatregelen een economische en maatschappelijke kans van slagen hebben is het van belang deze maatschappelijke kans van slagen te waarborgen met een uitvoeringsstrategie (Bremas, Pleijte, Ouboter, & Buijs, 2008). In Participatie in Waterbeheer (2008) staat hierover: “Een waterbeheerder kan het beste potentiële deelnemers betrekken bij het vaststellen van de regels. Dit betekent het opzetten van een participatieproces. Het voorkomt dat deelnemers in een later stadium de afspraken ter discussie stellen.”. Om te voorkomen dat de stakeholders belangstelling in de maatregelen verliezen of de uitvoering van de maatregelen zelfs tegenwerken worden de stakeholders (potentiële deelnemers) bij de keuzes en de uitvoering betrokken. Om meer inzicht te krijgen in de maatregelen zijn eerst de maatregelen en de uitvoering hiervan onderzocht. Dit onderzoek is te vinden in bijlage 6 Uitvoeringsstrategie. Deze paragraaf concludeert het onderzoek in bijlage 6 uitvoeringsstrategie volgens de structuur van de projectorganisatie uit paragraaf 3.1.4..

Verbinden stakeholders met uitvoering

Door het verbinden van de stakeholders met de uitvoering tijdens dit participatieproces zal voorkomen worden dat een besluitvormingsproces verzandt in een ‘wij’ versus ‘zij’ situatie. De afstand tussen organisaties, burgers, en overheid verkleint doordat zij direct in dialoog zijn. Het vermijden van een wij – zij opdeling voorkomt conflicten. Tegenwerken kan dan omgezet worden in meewerken, waardoor weerstand vanuit de samenleving vermindert dan wel verdwijnt en meer draagvlak ontstaat. Daarom is gekozen om de twee stakeholders per maatregel eigenaar te maken. Dit betekent dat zij direct in contact staan met de overheid en een aanspreekpunt zijn voor het platform. Ze zorgen dat nuttige informatie ten aanzien van de maatregel vanuit het platform doorgespeeld wordt naar de overheid.

Verbinden stakeholders met elkaar

De eigenaars-rol van de maatregel “afstemmen van teelten per peilvak” wordt ingevuld door Menno Timmer (LTO) en Loran Tinga (Natuurmonumenten), omdat de twee platformleden tijdens de interviews hebben aangegeven veel waarde te hechten aan deze maatregel. De eigenaars-rol van de maatregel “zout-stuw” wordt ingevuld door Arnold Langeveld (LTO) en Marc van Rijsselberghe (Marcfoods). De auteur heeft bedacht dat door het verbinden van de stakeholders met elkaar het participatieproces zal zorgen voor informatiewisseling tussen organisaties die in het verleden minder samenwerkten. Deze eigenaren zorgen ook voor de verbinding tussen de andere platformleden en de maatregel.

Stakeholders motiveren

De uitvoeringsstrategie is vastgesteld, het is alleen wel van belang dat ook de stakeholders de uitvoering zien zitten. Om deze motivatie te creëren zijn de leden van “Platform Texel Water” samengekomen tijdens een vergadering op het gemeentehuis (neutrale locatie). Tijdens deze vergadering zijn de plannen over het verbinden met de uitvoering en het verbinden met elkaar besproken. Deze uitvoeringsstrategie is positief ontvangen.

Een gevoel van voldoende snelheid en voortgang is essentieel voor de motivatie in een participatieproces. Deelnemers aan een participatieproces blijven betrokken als zij het gevoel hebben er beter van te worden. Het behalen van tussenresultaten geeft kleine successen en veel motivatie binnen een participatieproces (Bremas, Pleijte, Ouboter, & Buijs, 2008). Daarom zijn

tijdens de voorbereiding van de bijeenkomst met het waterschap, bestuur van het platform en de auteur toezeggingen gedaan over de financiering van de zout-stuw, locatie voor afstemmen teelten en een gespreksleider. Zodat tijdens de bijeenkomst de stakeholders een gevoel van vooruitgang/succes kunnen ervaren door tijdens de bijeenkomst gezamenlijk knopen door te hakken. Zo is een locatie voor de zout-stuw gekozen en is een proeflocatie voor het afstemmen van teelten geselecteerd. Deze keuzes brengen de projecten verder naar de realisatie en vergroten de motivatie onder de platform leden omdat ze tijdens de bijeenkomst met gezamenlijke keuzes maken en zien dat snel resultaten worden behaald.

3.2.3. Conflicten en obstakels

Tijdens het participatieproces zijn twee obstakels voorgekomen. Het vertrouwen naar het bestuur van “Platform Texel Water” was niet optimaal om in te werken. En een dominante deelnemer bedrukte de sfeer tijdens het proces. In deze paragraaf wordt uitgelegd hoe deze situaties zijn afgehandeld.

Vertrouwen richting bestuur “Platform Texel Water”

Tijdens de interviews in 3.2.1. is geconstateerd dat de deelnemers aan het interview weinig vertrouwen hebben in het bestuur van “Platform Texel Water”. Het gebrek aan vertrouwen is ontstaan doordat de deelnemers een deel van het nieuwe bestuur nog niet kennen. De auteur heeft het nieuwe lid uit het bestuur leren kennen door middel van gesprekken en bijeenkomsten, en heeft tijdens de interviews het nieuwe lid besproken en een beschrijving gegeven van zijn karakter. Door het nieuwe lid te promoten is het vertrouwen voor een groot deel weer hersteld.

Dominante deelnemer

Tijdens de bijeenkomst uit paragraaf 3.2.2. werd een dominante deelnemer geconstateerd. Door het maken van ongepaste opmerkingen en het domineren van alle gesprekken bedrukte deze deelnemer de sfeer tijdens het proces. De auteur heeft de situatie tijdens het proces benoemt en besproken met de dominante deelnemer. Door de conflictbeheersingsstrategie “meta communiceren” toe te passen is de bijeenkomst positief verlopen.

3.3. De evaluatie

De evaluatie en monitoring van het participatieproces stelt de procesbegeleider in staat om te reflecteren op de ervaringen en daarvan te leren. In deze paragraaf zijn de positieve punten (+) en de valkuilen (leerpunten) (-) benoemd van het proces Platform Texel Water. De informatie uit deze paragraaf is voortgekomen uit interviews met de stakeholders na afloop van participatieproces 1: “van 30 naar 2” en participatieproces 2: “Uitvoeringsstrategie”. Een samenvatting van de interviews staat in bijlage 7 procesevaluatie. De positieve en negatieve punten zijn gestructureerd volgens een project structuur: initiatiefase, definitiefase, ontwerpfase, voorbereidingsfase, realisatiefase en nazorgfase. Voor deze structuur is gekozen omdat een participatieproces maatwerk is, in deze vorm is de evaluatie te gebruiken is voor veel andere projecten. Het “Platform Texel Water” heeft ervaringen tot aan de voorbereidingsfase.

Initiatiefase

- + Door zelf zout te meten zien mensen resultaten in hun eigen achtertuin dit werkt zeer positief. Concrete bewijzen en betrokken worden bij ontwikkelingen creëert urgentie die nodig is om open te staan voor de ideeën van een ander (Tinga, 2016).
- + Alle belanghebbende partijen bij elkaar vanaf het begin van het proces (Timmer, 2016) (Langeveld, 2016).
- + In plaats van over elkaar praten met elkaar praten (Van rijsselberghe, 2016).

Definitiefase

- + In plaats van over elkaar praten met elkaar praten (Timmer, 2016) (Langeveld, 2016).
- + Lijnen korter maken met behulp van het platform. Zowel de communicatie tussen de verschillende betrokken partijen op Texel als de communicatie naar de verschillende overheidslagen zijn efficiënter en effectiever (Timmer, 2016) (Langeveld, 2016).
- + Elkaar de ruimte geven om het verhaal of idee te vertellen (Timmer, 2016) (Langeveld, 2016).
- + Iedereen mag meedenken en meedoen (Van der Spek, 2016).
- + Het platform werd zeer goed geïnformeerd over de discussies: iedereen kreeg de zelfde informatie en kon van te voren zelf informatie aandragen (Van der Spek, 2016).
- + De discussies werden per onderwerp gevoerd in overzichtelijke structuren (Van der Spek, 2016).
- + Tijdens de overleggen is genoeg ruimte, tijd en informatie gegeven om een goede discussie te voeren (Van der Spek, 2016).
- + Veel kennis gedeeld (Boot D. , Gemeente Texel, 2016) (Boot D. , et al., 2015).
- + Gezamenlijke problemen met gezamenlijke oplossingen (Boot D. , Gemeente Texel, 2016) (Boot D. , et al., 2015).
- Niet alle spelers van het platform hebben inspraak in eigen organisatie. Hierdoor kunnen geen harde toezeggingen gedaan worden tijdens overleggen (Timmer, 2016) (Langeveld, 2016).
- Niet genoeg informatie verspreid naar de achterban van alle organisaties (Van der Spek, 2016).

- Niet alle spelers van het platform hebben inspraak in eigen organisatie. Hierdoor kunnen geen harde toezeggingen gedaan worden tijdens overleggen (Timmer, 2016) (Langeveld, 2016).

Ontwerpfase

- + Ondanks dat het platform opgericht is door HHNK en daardoor gestuurd vanuit landbouwtechnisch oogpunt is het proces de natuur niet uit het oog verloren. Iedereen komt aan bod (Tinga, 2016).
- + Met de open gesprekken met een onpartijdige gesprekspartner komt veel informatie vrij (Siffels, 2016).
- Door de wissel in het bestuur van het platform is het gebrek aan één duidelijk aanspreekpunt groot (Van der Spek, 2016).
- De harde kern (bestuur) had door moeten gaan tijdens het kiezen en uitvoeren van de maatregelen (Boot D. , Gemeente Texel, 2016) (Boot D. , et al., 2015)..
- Het proces had meer succes gehad wanneer meer borging vanuit de grote organisaties (provincie, hhnk) aanwezig was geweest (Boot D. , Gemeente Texel, 2016) (Boot D. , et al., 2015).

Vorbereidingsfase

- + Het platform was goed georganiseerd (Van der Spek, 2016).
- + Alle partijen bij elkaar en alle partijen betrokken (Van rijsselberghe, 2016).
- + Door de actieve rol van stakeholders in de uitvoering is er meer binding met het platform en de maatregelen (Siffels, 2016).
- + Succesmomenten zorgen voor een nieuwe motivatie in de groep (Siffels, 2016).
- In het “Platform Texel Water” waren geen grote organisaties aanwezig. Hierdoor kunnen geen grote stappen worden gemaakt (Van rijsselberghe, 2016).
- Veel praten weinig uitvoering (Van rijsselberghe, 2016).
- Het platform kreeg niet genoeg publiciteit (Van der Spek, 2016).

De evaluatie uit dit hoofdstuk zullen later in de conclusie samengevoegd worden tot handreikingen met de bevindingen uit hoofdstuk 4.

4. Participatie ervaringen in kustgebied

Nu het participatieproces op Texel is doorlopen is het belangrijk om te onderzoeken welke andere ervaringen er zijn in het Nederlandse kustgebied. Dit hoofdstuk geeft antwoord op de vraag: Welke ervaringen ten aanzien van het participatieproces van projecten en platformen die zich bezighouden met de zoet-zout problematiek in het Nederlandse kustgebied kunnen gebruikt worden bij toekomstige participatieprocessen? In dit hoofdstuk is een bureaustudie uitgevoerd naar participatieprocessen van projecten in het Nederlandse kustgebied ten aanzien van de zoet-zout problematiek. Deze bureaustudie is aangevuld door interviews met procesbegeleiders of betrokken stakeholders. Elk project heeft zijn eigen karakter, doel en succesfactoren. In deze paragraaf worden deze punten toegelicht.

4.1. Watergraafsmeer

Het programma WATERgraafsmeer is door de initiatiefnemers Waternet en Stadsdeel Oost gestart om bestaande problemen op te lossen en om de polder voor te bereiden op toekomstige klimaatveranderingen en verdergaande stedelijke verdichting.

Het idee voor het programma ontstond rond de zogenaamde FES-subsidie, die een impuls in kennisontwikkeling mogelijk zou maken. Deze subsidie is ingetrokken, maar aangezien de ideeën rond het programma goed waren is besloten het programma zonder subsidie toch te starten. De initiatiefnemers willen een maatschappelijk netwerk creëren waarin mensen en organisaties elkaar kunnen vinden en samen plannen kunnen maken, verbeteren en uitvoeren. De overheden treden daarbij niet sturend, maar faciliterend op (Waternet, 2016).

Doel

Het doel van het programma is het gebied leefbaar en toekomstbestendig maken en het eindbeeld is een duurzame stad. De stad kan duurzamer worden door het slim omgaan met bijvoorbeeld mobiliteitsvraagstukken en leefbaarheids vraagstukken. Door te werken in een netwerk kan ieder zijn eigen belangen verbinden met die van anderen.

Er kan in dit stadium gewerkt worden aan specifieke problemen, die te maken hebben met water, natuur, lucht en bewustwording van Watergraafsmeer onder de bewoners. Het programma gaat uiteindelijk over het hele stedelijk systeem van de Watergraafsmeer (Waternet, 2016).

Succesfactoren voor participatie

De succesfactoren van dit project zijn samengevat in vijf hoofdpunten (Waternet, 2016):

- Niet overnemen maar faciliteren
- Lokale en nationale netwerken betrekken
- Samenwerken met bewoners
- Aanhaken en versterken bestaande initiatieven
- Inzet van nieuwe media

4.2. Amsterdam Rainproof

De vervolgstap van WATERgraafsmeer is Amsterdam Rainproof. De voortgaande verdichting van Amsterdam in combinatie met klimaatverandering zorgen ervoor dat de stad kwetsbaar is voor de gevolgen van extreme neerslag. De inwoners, bedrijven, instellingen en overheid moeten daarom slim(mer) omgaan met hemelwater. Waternet heeft mede vanuit de hemelwaterzorgplicht het initiatief genomen voor het programma Amsterdam Rainproof. De volgende doelen zijn opgesteld: meer bewustwording en acceptatie van de gevolgen van klimaatverandering, meer waarde halen uit regenwater, schade door regen voorkomen en het omgaan met extreme regenbuien als vanzelfsprekend in de dagelijkse handelingen en routines verankeren (Waternet, 2017).

Doel

Het hoofddoel van Amsterdam Rainproof is om de stad Amsterdam regenbestendiger te maken. Dit vraagt om veranderingen op vier vlakken: op het mentale, economische, fysieke en organisatorische vlak. Hierdoor:

- ontstaat in de stad meer bewustzijn van de opgave én de wijze waarop een ieder in de stad zelf proactief kan bijdragen aan de oplossing ervan.
- wordt in de stad meer waarde gecreëerd door slim te investeren, regenwater beter te benutten en tegelijkertijd wordt de stad leefbaarder en groener.
- wordt in de stad slimmer omgegaan met hemelwater, waardoor minder schade optreedt bij (zeer) hevige regenbuien en de sponswerking van de stad wordt vergroot. Knelpunten zijn opgelost en waardevolle objecten zijn beter beschermd.
- wordt in de stad regenbestendig denken en doen verankerd in het gedrag en binnen de structuren en werkprocessen van de publieke organisaties.

Succesfactoren voor participatie

De succesfactoren van dit project zitten in vier factoren. Deze factoren hebben een rol gespeeld gedurende het hele traject en zijn achteraf vastgesteld (Waternet, 2017).

- Werken vanuit belangrijke doelgroepen die grote slagen kunnen maken
- Aanhaken bij gerelateerde initiatieven en lopende projecten om snel en ingebed resultaat te behalen
- Inzetten op koplopers en faciliteren van ambassadeurs
- Faciliteren in plaats van zelf doen. Faciliteren betekent in dit proces hard werken om anderen in staat te stellen het zelf te doen en niet onbegeleid achterlaten.

4.3. Spaarwater

Zekerstelling van zoetwater beschikbaarheid in de Waddenregio is van groot belang voor de economische positie van de landbouw. Spaarwater ontwikkelt en beproeft maatregelen voor het bestrijden van verzilting en het zekerstellen van de beschikbaarheid van voldoende schoon zoetwater samen met bedrijven van agrarische ondernemers. Daarbij is de technische haalbaarheid van maatregelen te combineren met het economisch rendabel maken (acacia institute, 2016).

Doel

De toepassing van verschillende technieken beoogt de volgende doelen (acacia institute, 2016):

- Technische en economische toepasbaarheid van ondergrondse zoetwater opslag onderzoeken
- Technische en economische toepasbaarheid van systeemgerichte drainage onderzoeken
- Druppelirrigatie inzetten voor efficiënte beregening en precisiebemesting
- Gebruik van de bodem en watercyclus voor de afbraak van ziektekiemen
- Verminderen van de afvoer van ongewenste stoffen naar het oppervlaktewater

Succesfactoren voor participatie

Spaarwater geeft aan dat de volgende factoren geholpen hebben bij het slagen van het project:

- Urgentie bij de proeflocatie is al aanwezig
- Het aanwezig zijn van voldoende financiële middelen zonder label
- De onderzoeken hebben een grote economische haalbaarheid waardoor meer investeerders interesse tonen

4.4. Waterhouderij

De Waterhouderij Walcheren wordt samen met agrariërs, ZLTO, Waterschap Scheldestromen i.o. en de Provincie Zeeland (en Innovatienetwerk van LNV en WINN van Rijkswaterstaat als organiserende partijen) uitgewerkt. Hierbij wordt naast het draagvlakproces aandacht besteedt aan de hydrologische en bedrijfseconomische haalbaarheid van oplossingen voor het vasthouden, bewaren en distribueren van het gebiedseigen zoete water (neerslagoverschot en zoete kwel uit de duinen en kreekkruggen) (De waterhouderij, 2016).

Doel

Het hoofddoel van dit project is haalbaarheid vaststellen van en voorwaarden scheppen voor de vorming van een Waterhouderij (Sloot, 2016):

- haalbaarheid (hydrologische en economische) vaststellen van het toepassen van het Waterhouderij concept in een bepaald gebied
- de voorwaarden voor Waterhouderij in een bepaald gebied helder krijgen in de vorm van een programma van eisen
- de bereidheid van partijen in een bepaald gebied om mee te doen verwerven in de vorm van een intentieverklaring van hen om een business case te maken op basis van het programma van eisen.

Succesfactoren voor participatie

De volgende succesfactoren zijn verantwoordelijk geweest voor het slagen van het project (De waterhouderij, 2016):

- Urgentiebesef vanuit het gebied
- Onderling vertrouwen
- Juiste mensen sluiten zich aan bij het project
- Waterschap neemt een actieve betrokken rol
- Nieuwe kennis, kennis delen, kennis overdragen
- Activiteiten, doen, de praktijk in

5. Conclusie

De ervaringen uit alle participatieprocessen kunnen bijdragen aan het gunstige/positieve verloop van toekomstige projecten op het gebied van water in het Nederlandse kustgebied. De onderzochte ervaringen vallen te concluderen in 14 handreikingen. Met de volgende handreikingen moet rekening gehouden worden tijdens een participatieproces van een project ten aanzien van de zoet-zout problematiek in het Nederlandse kustgebied:

6. Discussie

Het doel van het onderzoek van dit rapport was het opstellen van handreikingen die gebruikt kunnen worden in participatieprocessen ten aanzien van de zoet-zout problematiek. Dit doel is behaald; per projectfase zijn praktische handreikingen gegeven die een participatieproces soepeler kunnen laten verlopen. De gebruiker van deze handreikingen zal zelf moeten inschatten of deze toepasbaar zijn op zijn participatieproces, ieder participatieproces is anders.

De handreikingen zijn enerzijds gebaseerd op de valkuilen en succesfactoren van casus: Participatie op Texel. De onderzoeken ter behoeve van deze casus zijn breed uitgevoerd. De lezer moet rekening houden met het feit dat deze casus gebaseerd is op een participatieproces. Dit soort processen zijn van zichzelf vaak erg chaotisch. Dit rapport heeft alle onderwerpen van dit proces apart behandeld terwijl alle onderwerpen in realiteit door elkaar heen lopen.

De handreikingen zijn ook opgesteld met behulp van een referentiestudie in hoofdstuk 4. Dit hoofdstuk is nodig omdat ervaringen op Texel heel anders kunnen zijn als in andere regio's in Nederland. De referentieanalyse geeft alleen succesfactoren van een referentieproject weer. Deze analyse geeft niet de valkuilen van de referentieprojecten weer. Niet alle organisaties vinden het prettig om hun fouten aan te geven, daarom is gekozen om te leren van de positieve punten die wel openbaar gemaakt zijn.

Het verloop van het participatieproces is niet precies wat ik van te voren verwacht had. Het viel mij op dat wanneer je meer mensen direct met elkaar betreft de maatregel minder ingrijpend word. Terwijl mensen 1 op 1 grootste plannen uitspreken worden de uiteindelijke keuzes klein gehouden. Dit heeft geen invloed gehad op het opstellen van de handreikingen maar zou wel een basis voor een vervolgonderzoek kunnen zijn.

7. Bronnen

- 53 Graden Noord. (2016, 2 1). *Texel Water*. Opgeroepen op 4 25, 2016, van Texel Water: <https://www.texelwater.nl/>
- acacia institute. (2016, 9 21). *Spaarwater Home*. Opgehaald van Spaarwater: <http://www.spaarwater.com/pg-27227-7-101924/pagina/spaarwater.html>
- Boot, D. (2016, 2 12). Gemeente Texel. (J. Siffels, Interviewer)
- Boot, d., Schreijer, m., Timmer, M., & van Assema, J. (2016). *Texel Water*. Texel: Gemeente Texel.
- Boot, D., Schreijer, M., Timmer, M., Assema, J., Boomgaard, M., Hössen, R., . . . Schobben, H. (2015). *Texel Water*. Den Burg: Gemeente Texel.
- Breman, B., Pleijte, M., Ouboter, S., & Buijs, A. (2008). *Participatie in Waterbeheer, een vak apart*. Amsterdam: Watertekens.
- de Boer, Herman. (2011). *Verzilting in Nederland: oorzaken en perspectieven*. Wageningen: Wageningen University.
- De waterhouderij. (2016, 12 1). *Home*. Opgehaald van De waterhouderij: <http://waterhouderij.nl/>
- Gemeente Texel. (2000). *Wateroverlast 2000 Texel oogstschade*. Den burg: Gemeente Texel.
- HHNK. (2015, 3 5). *invloed klimaatverandering op Texel*. (M. Boomgaard, Uitvoerend artiest) Gemeente Texel, Den Burg, Texel, Nederland.
- Hin, J. (2016, 3 21). HHNK gebiedsbeheerder. (J. Siffels, Interviewer)
- KNMI. (2016, 12 21). *KNMI'14-klimaatsscenario's Getallen en Tabellen*. Opgehaald van KNMI: <http://www.klimaatscenarios.nl/getallen/overzicht.php?wel=neerslag&ws=tabel&wom=aantal%20dagen%20met%2010%20mm>
- Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut. (2014). *KNMI'14-klimaatsscenario's*. Opgeroepen op 5 9, 2016, van klimaatscenarios: <http://www.klimaatscenarios.nl/kerncijfers/>
- Langeveld, A. (2016, 3 17). Voorzitter LTO. (J. Siffels, Interviewer)
- Leerrapport Watertekens. (2007). *Casus Drutensche Waarden*. druten: Watertekens.
- Marquenie, J. (2016, 4 13). Excursie Ameland NAM. (J. Siffels, Interviewer) Friesland, Nederland: NAM.
- Nature. (2014). *Planet Texel*. Texel: FARO.
- platform_31. (2016, 12 19). *ontwikkeling van burgerparticipatie tot overheidsparticipatie*. Opgehaald van platform31 kennis van stad en regio: <http://kennisbank.platform31.nl/pages/28643/De-ontwikkeling-van-burgerparticipatie-tot-overheidsparticipatie.html>

- quintessens procesmanagement bv. (2000). *Masterplan Water voor Texel*. Kampen: quintessens procesmanagement bv.
- RHDHV. (2014, 11 24). *Oplossing voor verziling wint zeepkist waterbouwdag*. Opgehaald van Utilities, technologie en economie in de energie-, water- en gasmarkt: <http://www.utilities.nl/oplossing-voor-verziling-wint-zeepkist.148043.lynkx>
- Siffels, J. (2016, 12 1). (J. Siffels, Interviewer)
- Sloot, P. (2016, 10 12). (J. Siffels, Interviewer)
- Texelsecourant. (2014, augustus 2). *Wateroverlast door hevige regenbuien*. Opgeroepen op 5 9, 2016, van www.texelsecourant.nl: <http://www.texelsecourant.nl/lees/18645/wateroverlast-door-hevige-regenbuien>
- Timmer, M. (2016, Maart 24). LTO. (J. Siffels, Interviewer)
- Tinga, L. (2016, 3 14). Natuurmonumenten. (J. Siffels, Interviewer)
- Unie van Waterschappen. (2016, 12 21). *Nieuws Waterschappen en RWS kijken samen naar de toekomst*. Opgehaald van Unie van Waterschappen: <https://www.uvw.nl/unie-van-waterschappen-en-rijkswaterstaat-kijken-samen-naar-de-toekomst/>
- Van Asselt, M., Faas, A., & vander Molen, F. (2010). *Toekomstverkennen met beleid*. WRR.
- Van der Spek, E. (2016, 3 24). Staatsbosbeheer. (J. Siffels, Interviewer)
- Van rijsselberghe, M. (2016, 4 6). Marc Foods. (J. Siffels, Interviewer)
- Waternet. (2016, 12 19). *aanpak watergraafsmeer*. Opgehaald van Watergraafsmeer: <http://www.watergraafsmeer.org/over-watergraafsmeer/aanpak-watergraafsmeer>
- Waternet. (2016, 5 19). *Inleiding Watergraafmeer*. Opgehaald van Watergraafsmeer: <http://www.watergraafsmeer.org/over-watergraafsmeer/aanpak-watergraafsmeer>
- Waternet. (2017, 1 12). *Amsterdam Rainproof*. Opgehaald van Elke druppel telt: <https://www.rainproof.nl/>
- Witteveen+Bos. (2011). *Klimaatonderzoek Texel*. Almere: Witteveen en bos.

Bijlage 1 Maatregelenlijst

1	Trapsgewijs opzetten stuwen in vroege voorjaar in gezamenlijk overleg per gebied. Als het vroegtijdig opzetten voor sommige agrariërs tot problemen leid kan een watercompensatiefonds worden ontwikkeld.
2	Afstemming teelten in één peilvak
3	Onderzoek naar mogelijkheden om afvoer van zoet water te vertragen door kleine stuwtdjes, regelbare duikers en langere afvoerweg.
4	Onderzoek naar optimale ligging drainage
5	Ontwikkeling slimme stuwen 2.0 die zout water i.p.v. zoet water afvoeren.
6	Ontwikkeling pilot vroegtijdig verhogen zomerpeil en onderzoek naar mogelijke vernattingsproblemen.
7	Pilot slim baggeren zodanig dat kwel niet gestimuleerd wordt.
8	Opzetten vrijwilligersmeetnet zoutgehalte oppervlaktewater.
9	Opzetten van een vrijwilligersmeetnet voor grond- en slootwaterstand
10	Maak onderscheid tussen wateroverlast door een storende grondlaag en overlast door een te hoge slootwaterstand
11	Benutten kennis en ervaring project Spaarwater voor Texel
12	Onderzoek naar economische waarde van zouttolerante gewassen voor de agrarische sector van Texel
13	Onderzoek naar een economische rendabele inzet van peilgestuurde drainage
14	Opzet eenvoudig peilbuizenennetwerk in landbouwpercelen, in relatie tot vrijwilligersmeetnet grond- en slootwaterstand
15	Experimenteren met peilopzet in het primaire systeem
16	Beleidsregels 'kunstwerken' van HHNK minder strikt toepassen, zodat makkelijker water kan worden vastgehouden
17	Afstemming grondgebruik
18	Functieverandering en Functieruil
19	Pilot: benutting Effluent Everstekeog voor Eijerland

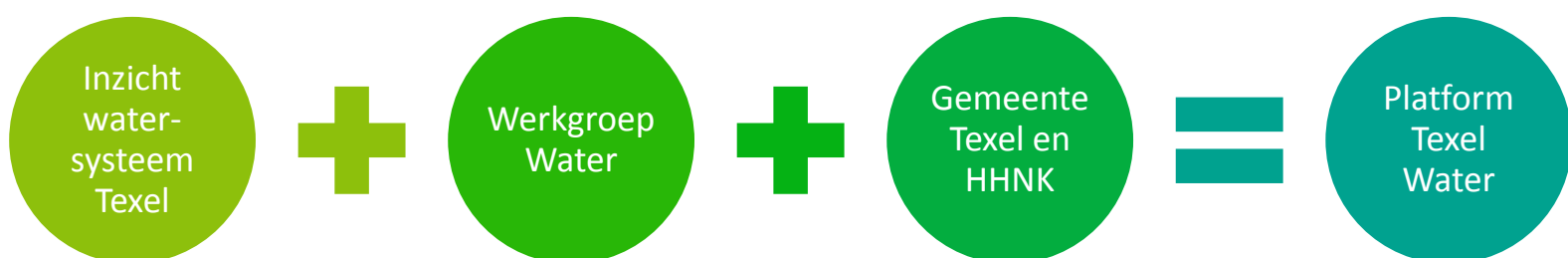
20	Onderzoek naar grootschalige buitendijkse opslag van zoetwater afkomstig uit het neerslagoverschot
21	Wateroverlast tot op zekere hoogte accepteren
22	Geen sloten en greppels meer dempen; dempen is graven
23	Nieuwe natuur met een waterbergende functie maken
24	Maken van een Texelse risicokaart voor de wateroverlast
25	Verharding van de openbare ruimte verminderen, idem particuliere ruimte (subsidie op groene tuin, informatiecampagne)
26	Wateroverlast Ploegelanden en Woutersshok als gevolg van vernatting
27	Afkoppelen regenwater van het riool een nieuwe impuls geven
28	Oprichten platform Texel Water
29	Stimuleren open community
30	Creëren Texelwater.nl (WaterInformatiePunt ,WIP) voor alle watervraagstukken, ideeën en initiatieven

Bijlage 2 Onderzoek Platform Texel Water

Platform Texel Water is een communicatie strategie die gebruikt wordt door de Gemeente Texel. Het platform is een samenwerking tussen alle partijen op Texel die belang hebben bij het waterbeheer van Texel, nu en in de toekomst (53 Graden Noord, 2016).

Ontstaan

Platform Texel Water is voortgekomen uit verschillende wensen naar verandering. Sinds het eiland meerdere onderzoeken heeft ondervonden met betrekking tot het watersysteem is meer inzicht gekomen in de mogelijke impact van de klimaatverandering op het eiland. Uit deze onderzoeken kwam de fragiele situatie van het watersysteem naar voren. Daarnaast zijn de veranderingen gedreven door klimaatverandering al te zien in de resultaten van de onderzoeken. Door deze informatie zijn bij verschillende partijen de vraag naar verandering aangewakkerd.

Figuur 12 ontstaan Platform Texel Water

De Land- en tuinbouworganisatie(LTO) heeft ook baat bij het optimaliseren van het watersysteem nu en in de toekomst omdat deze sector draait op waterkwaliteit en water kwantiteit. Deze organisatie heeft vanuit die urgentie werkgroep Water opgezet. Het doel van deze werkgroep was het watersysteem toekomstbestendig te maken. Dit is het zelfde doel als Platform Texel Water maar dit is niet Platform Texel Water. Het is deze werkgroep niet gelukt om alle stakeholders van Texel bij elkaar te krijgen. Maar de ontwikkeling heeft wel duidelijk gemaakt dat het verbeteren van het huidige watersysteem een breed gedragen onderwerp is (Timmer, 2016).

Ook de Gemeente Texel en het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK) spannen zich al geruime tijd samen in voor een klimaatbestendig Texel. Doordat de voorgaande ontwikkelingen lieten zien dat er vraag was naar een Platform Texel Water heeft de overheid besloten deze op te richten. De gemeente Texel en het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier hebben alle stakeholders bij elkaar gebracht in Platform Texel Water. In dit platform werken zowel natuur, landbouw, lokale ondernemers, overheid en burgers samen (Boot D. , et al., 2015).

De kracht van Platform Texel Water is de natuurlijke vorming van draagvlak over het watersysteem. De vraag naar communicatie over water was al aanwezig voor het creëren van het platform. Dit heeft gezorgd voor ongedwongen communicatie en motivatie om het proces tot een succes te laten worden. Alle platformleden voelen zich eigenaar van het platform omdat ze allemaal input hebben gehad in het ontstaan van Platform Texel Water zie figuur 12.

Resultaten en verdere ontwikkeling

Uit Platform Texel Water is een grote lijst aan maatregelen gekomen die toepasbaar zijn op het zoet en zoutwater vraagstuk. Deze maatregelen zijn te vinden in bijlage 1. Na het vormen van de maatregelen zijn er verschuivingen geweest in het bestuur van het Platform Texel Water. Deze

verschuivingen hebben gezorgd voor vertraging in de ontwikkelingen van het platform. Hierdoor werd weinig informatie naar buiten gecommuniceerd en zijn veel partijen het platform uit het oog verloren. Dit heeft geresulteerd in een gebrek aan motivatie en binding bij partijen die zich aangesloten hebben bij het Platform.

Bijlage 3 klimaatonderzoek

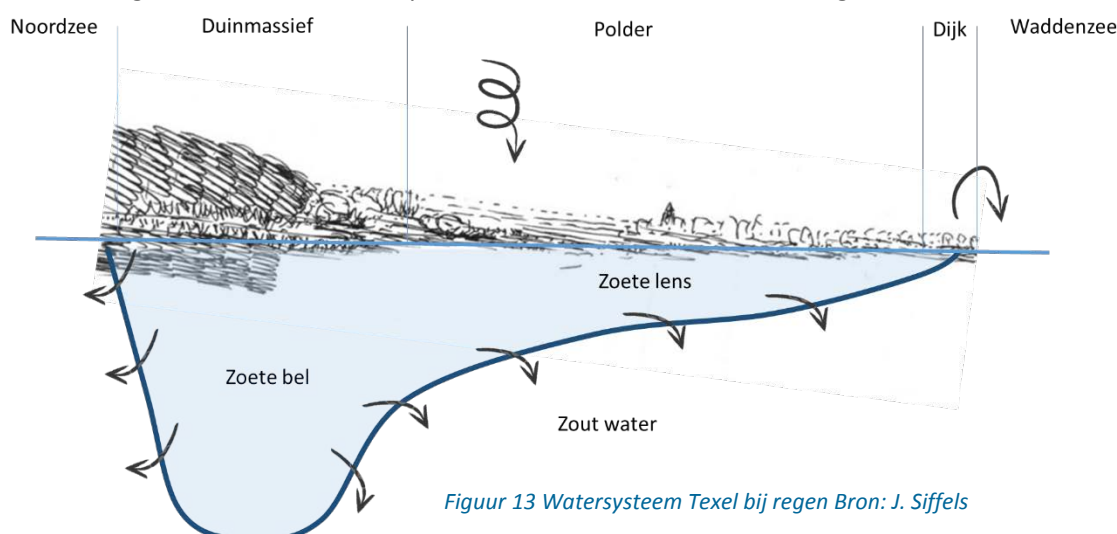
De zoet-zout problematiek wordt in deze paragraaf van elkaar gescheiden in zout en zoet en apart weergegeven omdat dit het visualiseren duidelijker maakt. Het klimaatonderzoek start met een verkenning naar het huidige watersysteem en geeft daarna de toekomstscenario's weer.

Huidige watersysteem

Het watersysteem op Texel kenmerkt zich door zoetwaterbellen en zoetwaterlenzen onder het eiland. In figuur 13 en 14 zijn dwarsdoorsneden te zien van het watersysteem van Texel in verschillende seizoenen. Het zoete grondwater onder het duinmassief en de grote berg (keileembult op Texel welke functioneert als een extra zoetwaterbron) drukken het zoute water naar beneden (zie de pijlen rond de bel); dit is een zoetwaterbel. Het zoete water onder deze zoetwaterbronnen stroomt af richting zee en richting de poldergebieden. Dit zoete water vormt een dunne laag onder de poldergronden; dit is een zoetwaterlens. De poldergebieden zijn dus afhankelijk van twee zoetwaterbronnen: Zoetwaterbellen en regenwater.

Regen

In de regenperiodes worden de zoetwaterbronnen en lenzen gevuld met zoetwater, zie figuur 13. Wanneer het eiland al het water bufferend vermogen heeft gebruikt wordt het zoete water over de dijk de Waddenzee in gepompt. Op dit moment is dit jaarlijks 44 miljoen m³ water (in figuur 13 weergegeven door de pijl rechts in de afbeelding). Wanneer dit water niet wordt weggepompt zullen de lage delen van Texel kampen met waterschade, wat leidt tot grotere financiële schade dan

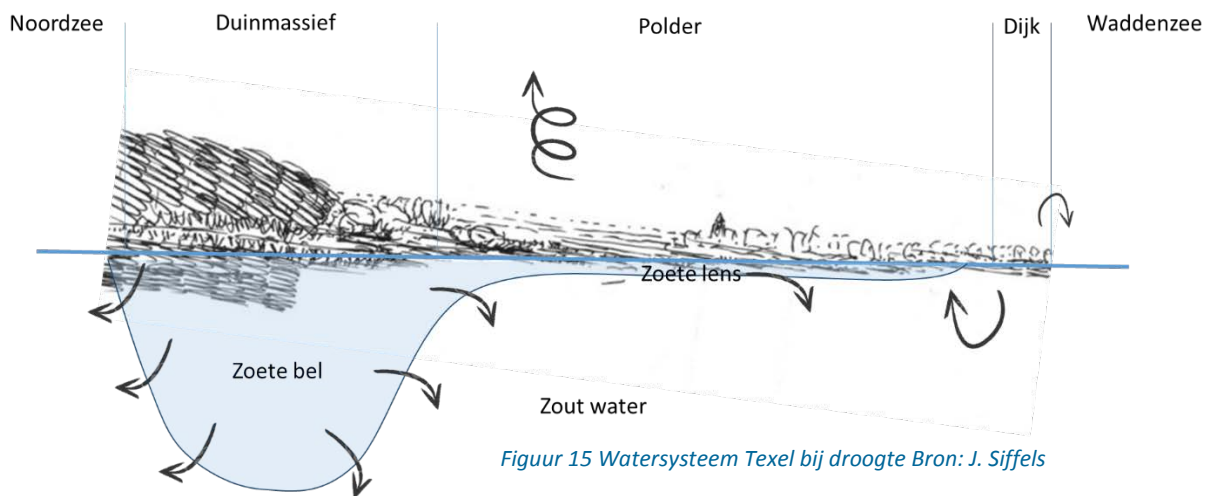
Figuur 13 Watersysteem Texel bij regen Bron: J. Siffels

verdroging (Hin, 2016).

Droogte

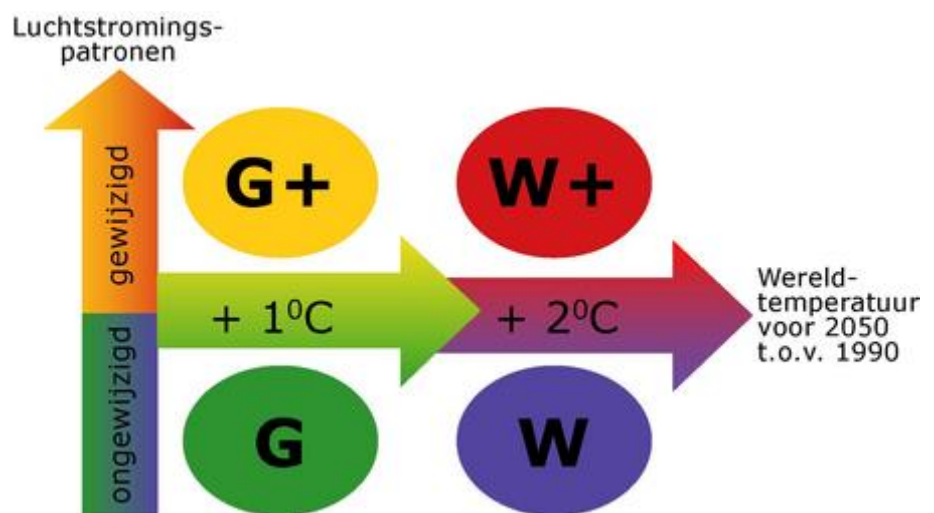
In de droge periodes geven de zoetwaterbronnen geleidelijk het zoete water aan de omgeving, zie figuur 14. Dit is niet genoeg om de zoetwaterlenzen op peil te houden (Nature, 2014). Daarom krimpt de laag van zoetwater onder de landbouwgronden in de polder en hebben de boeren steeds minder zoetwater tot hun beschikking. Daarnaast neemt de zoetwaterdruk op het zoute water af waardoor meer zeewater binnen de dijkkring komt (de onderste pijl rechts). Tot slot verdampt een hoop zoet water in de droge periodes, de verdamping staat in figuur 14 aangegeven door een pijl omhoog. De boeren op Texel hebben zich aangepast aan deze condities door andere ploegmethodes toe te passen en zeer zuinig met zoet water om te gaan. Ondanks deze vindingrijke aanpassingen

wordt het de boeren ieder jaar moeilijker gemaakt door invloeden van klimaatverandering. Verwacht wordt dat de huidige aanpassingen in de toekomst niet het gewenste resultaat leveren (HHNK, 2015).

Toekomst

In de toekomst kijken brengt onzekerheden met zich mee, zeker de toekomst van het klimaat heeft veel onvoorspelbare factoren waardoor de uitkomst kan variëren. Het KNMI heeft daarom 4 mogelijke scenario's geïntroduceerd (Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut, 2014), zie figuur 15. Van deze scenario's is G het beste scenario en W+ de "worst-case" scenario. In de komende paragraaf zullen deze twee scenario's terug komen omdat deze twee uitersten genoeg inzicht geven in de mogelijke toekomst zijn de overige twee scenario's niet uitgewerkt.

Figuur 14 KNMI scenario's Bron: (Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut, 2014)

Zoutwater in de toekomst

Het zoute water op Texel zal in de toekomst meer invloed krijgen op het eiland, dit wijst onderzoek van Witteveen en Bos uit 2011 uit. Het doel van dit onderzoek was het in kaart brengen van de mogelijke veranderingen die Texel te wachten staan tussen nu en 2050

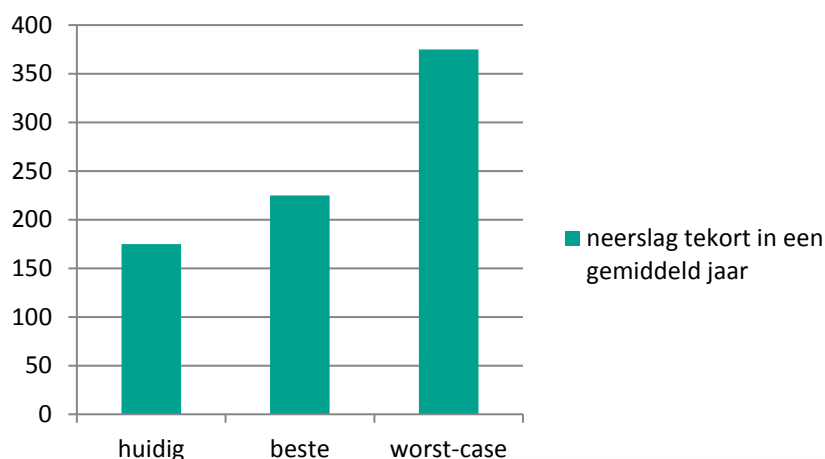
(Witteveen+Bos, 2011). De getallenreeksen van dit technische onderzoek heeft de auteur ten behoeve van het onderzoek duidelijk weergegeven en gekoppeld met mogelijke gevolgen om urgentie onder de stakeholders te creëren.

De getallen uit het onderzoek wijzen uit dat in de toekomst het neerslagtekort in de zomerperiode zal toenemen (zie figuur 14). In figuur 16 zijn de uitkomsten van de twee uiterste klimaat scenario's opgenomen; het beste scenario en het worst-case scenario. In figuur 16 is te zien dat in beide scenario's het neerslagtekort toeneemt in een gemiddeld jaar. Een gemiddeld jaar betekent dat de getallen uit deze jaren geen extreem droge of natte periodes bevatten. In droge jaren zullen de hoeveelheid millimeters van het neerslagtekort nog hoger liggen. In de toekomst zullen de boeren op Texel, ondanks hun omgang en ervaring met zoutwater, het moeilijker krijgen. De toename van neerslagtekorten brengt verscheidene gevolgen met zich mee.

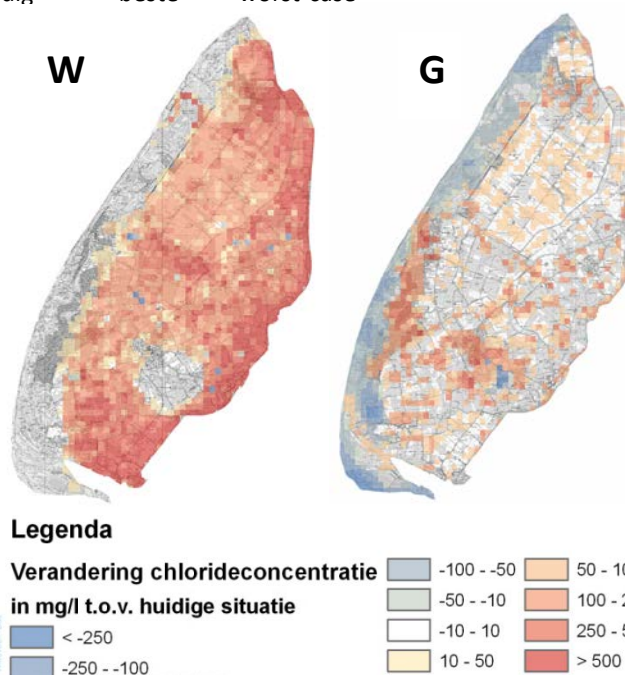
Ten eerste zal het zoutgehalte in verschillende watersystemen toenemen. Het gebrek aan zoetwater wordt opgevuld door zoutwater, waar het zoete water in de huidige situatie het zoute water naar beneden drukt komt zoutwater in de toekomst scenario's eerder en in meerdere mate naar boven. Dit gebeurt voornamelijk in de polders met een laag streefpeil, polders aangrenzend aan de waddenkust en in de diepe hoofdwatertangen. In figuur 17 is te zien hoe de chloride concentratie (zout gehalte) verandert in een W+ en G scenario ten opzichte van de huidige chloride concentratie (HHNK, 2015). Deze kaarten zijn ook opgenomen in aan het einde van deze bijlage.

Daarnaast zullen de grondwaterstanden in de toekomst nog dieper komen te liggen door de lange periodes van droogte. Dit heeft voor de landbouw veel consequenties. Zo zullen de gewassen dieper

neerslag tekort in een gemiddeld jaar

Figuur 16

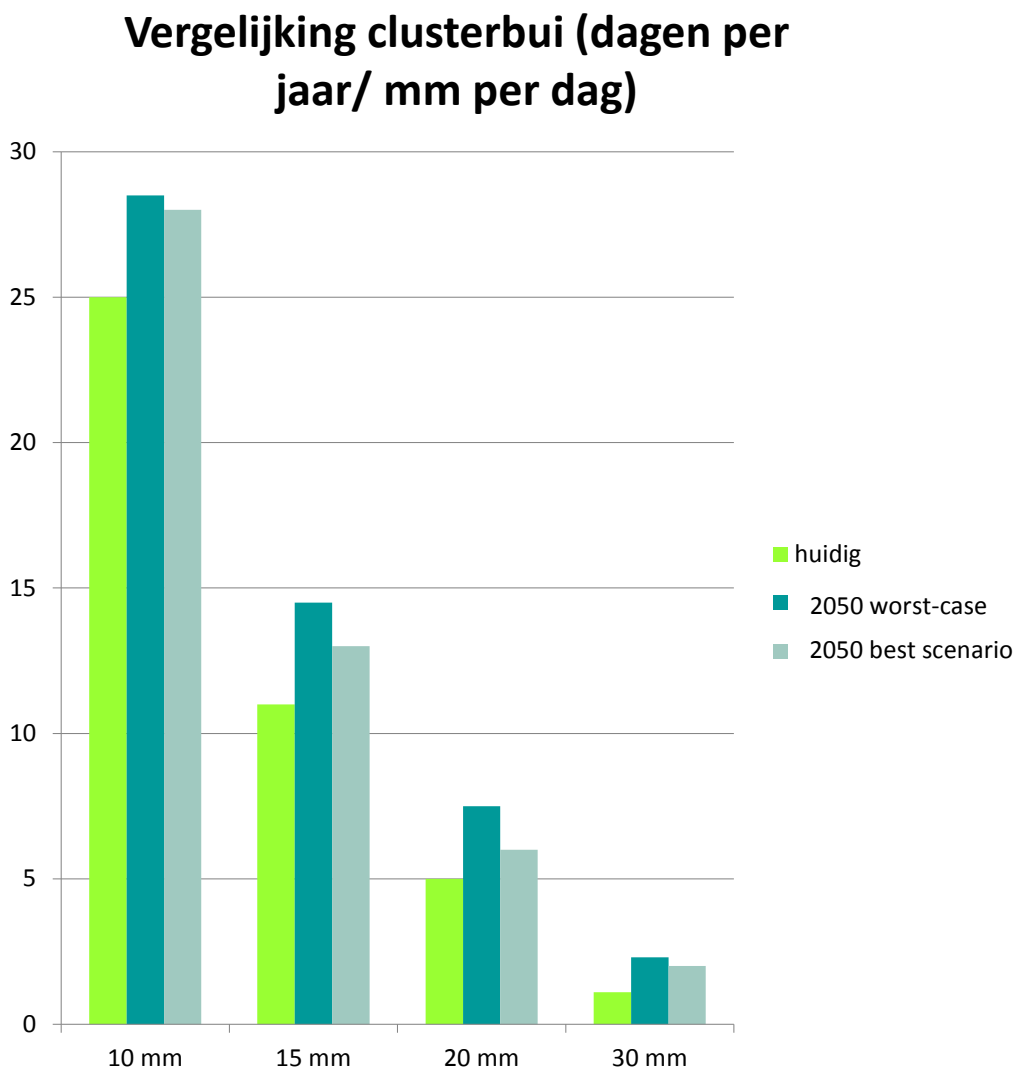
Figuur 17 Verandering chlorideconcentratie W+ en G Bron: (Witteveen+Bos, 2011)

moeten wortelen om bij het water te komen. Daarnaast is het op Texel verboden om te beregenen dus zal deze verandering funest zijn voor de opbrengsten in de agrarische sector.

Tot slot zal de omvang van de zoetwaterbel in het duinsysteem en in de Hoge Berg wel stabiel blijven. Het watersysteem van de zoetwaterbel is zeer robuust. In het beste scenario is geen afname van het zoete water te verwachten. In de worst-case scenario zal de waterbel zelf niet veel afnemen maar zal het effect van de zoetwaterbel op het omliggende gebied wel afnemen, dit leidt tot nog minder beschikbaar zoetwater.

Zoetwater in de toekomst

Naast neerslagtekort kampt Texel ook met problemen tijdens clusterbuien. In het verleden hebben verschillende clusterbuien van 20 tot 30 mm gezorgd voor wateroverlast op Texel (Texelsecourant, 2014) (Gemeente Texel, 2000). Deze gebeurtenissen staat de Texelaars nog vers in het geheugen. In deze situaties is de veiligheid van mensen niet in gevaar maar de mate van wateroverlast leidt wel tot grote economische schade (Gemeente Texel, 2000).

Figuur 18 Cluster buien Bron: (KNMI, 2016)

In figuur 18 is het langjarig gemiddeld aantal dagen met een bepaalde mm neerslag te zien. De huidige situatie wordt in deze grafiek vergeleken met het worst-case en beste scenario. Geconcludeerd kan worden dat de hoeveelheid buien zal toenemen. Een 30 mm bui (de clusterbui uit 2000 die veel overlast heeft bezorgd op Texel) zal zelfs twee keer zo vaak voorkomen in een worst-case scenario dan in de huidige situatie (Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut, 2014). Het huidige watersysteem op Texel is niet berekend op clusterbuien van deze omvang.

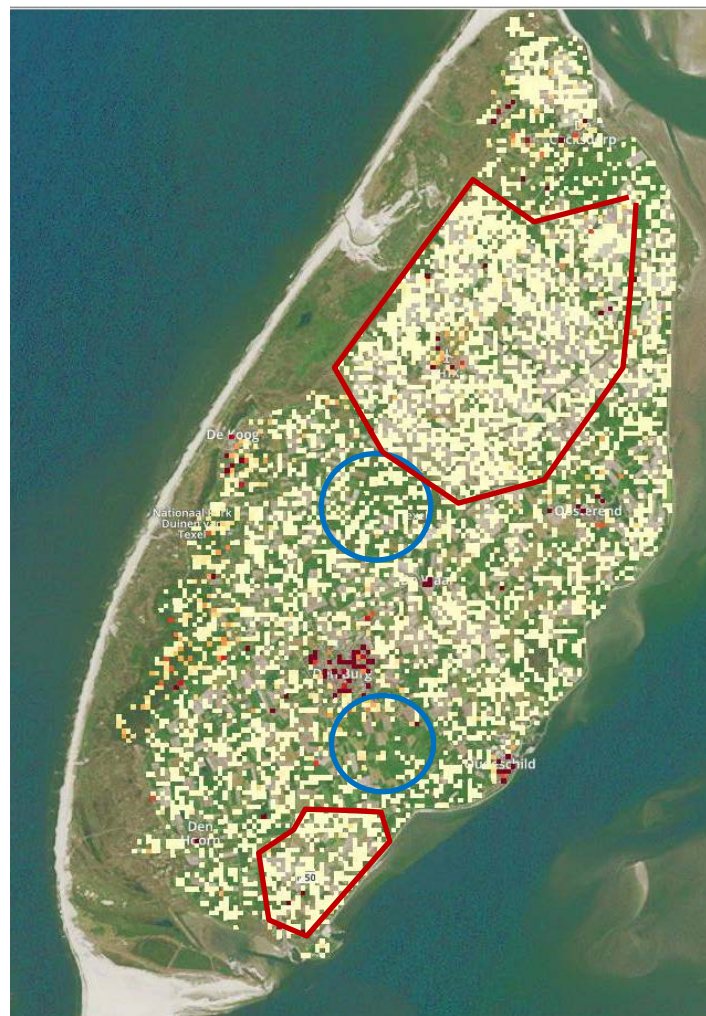
Om de consequenties van clusterbuien wezenlijker te maken heeft de auteur twee buien gemodelleerd, gevisualiseerd en vervolgens verwerkt in een schadekaart. Allereerst is een filmpje gemaakt aan de hand van een 3DI model. Het 3DI model is een tool die een hydrologische

berekening (SOBEK) kan koppelen aan een topografische kaart. Het resultaat is een topografische kaart waarop te zien is waar het water verzamelt en wegloopt. In dit model is de bui uit 2000 gesimuleerd op het huidige watersysteem. Het hydrologische model heeft een bui van 30 mm in één uur boven het eiland losgelaten. Op de kaart in aan het einde van deze bijlage is te zien dat het water zich in de lage delen van het eiland verzamelt. Deze lage delen komen overeen met de klachten van de clusterbui uit 2000. Zie de oude kaart aan het eind van deze bijlage. Dit filmpje is gebruikt om de urgentie uit die tijd terug te roepen.

Om de consequenties van clusterbuien goed weer te kunnen geven is een schadekaart ontwikkeld. De schade hangt af van het landgebruik; zo zijn dorpen en gebouwen meer waard dan bijvoorbeeld landbouwgrond. Daarnaast is de waterdiepte en de infiltratietijd meegenomen in de schadeberekeningen. Deze variabelen worden per watersysteem met een topkaart, hoogte kaart en bodemkaart op Texel berekent en vervolgens samengevoegd om een gebied dekkend resultaat te krijgen.

Om een goed beeld te kunnen geven van de schade op het eiland is gekozen voor een $T=10$ (Herhalingstijd = 10 jaar) bui. Deze bui laat visueel goed zien welke effecten een clusterbui op het eiland kan hebben. Dit is een clusterbui die eens in de tien jaar voorkomt in het huidige klimaat. De bui duurt 45 minuten en heeft een piekneerslag van 75mm per uur. Met deze clusterbui is een schadekaart geproduceerd, zie de schadekaart aan het eind van deze bijlage. De kaart geeft de kosten en verliezen weer die de waterschade veroorzaakt. Op deze manier komen de kwetsbare gebieden naar voren. Geen kleur betekent geen schade, gele kleur betekent weinig schade, oranje betekent veel schade en rood betekent heel veel schade.

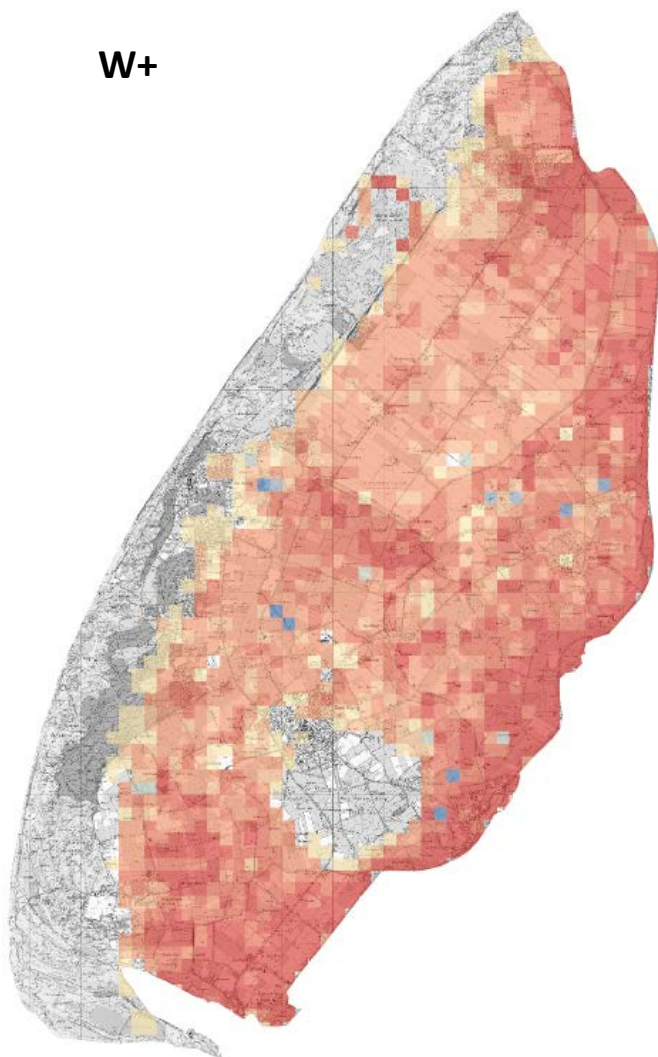
Op de schadekaart is te zien dat de dorpskernen en gebouwen in het buitengebied, de losse oranje en rode puntjes, veel schade ondervinden wanneer deze te maken krijgen met wateroverlast (met een $T=10$ bui). Daarnaast ondervinden de gebieden met veel akkerbouw (aardappels, bollen, etc.) veel schade. Deze gebieden zijn in figuur 19 aangegeven met een rode rand. Waterschade is voor deze vorm van landbouw funest. Natuurgebieden en hoge gronden ondervinden juist weinig schade. Deze gebieden gaan flexibel en veerkrachtig om met hevige neerslag. In figuur 19 zijn deze aangegeven met een blauwe cirkel.

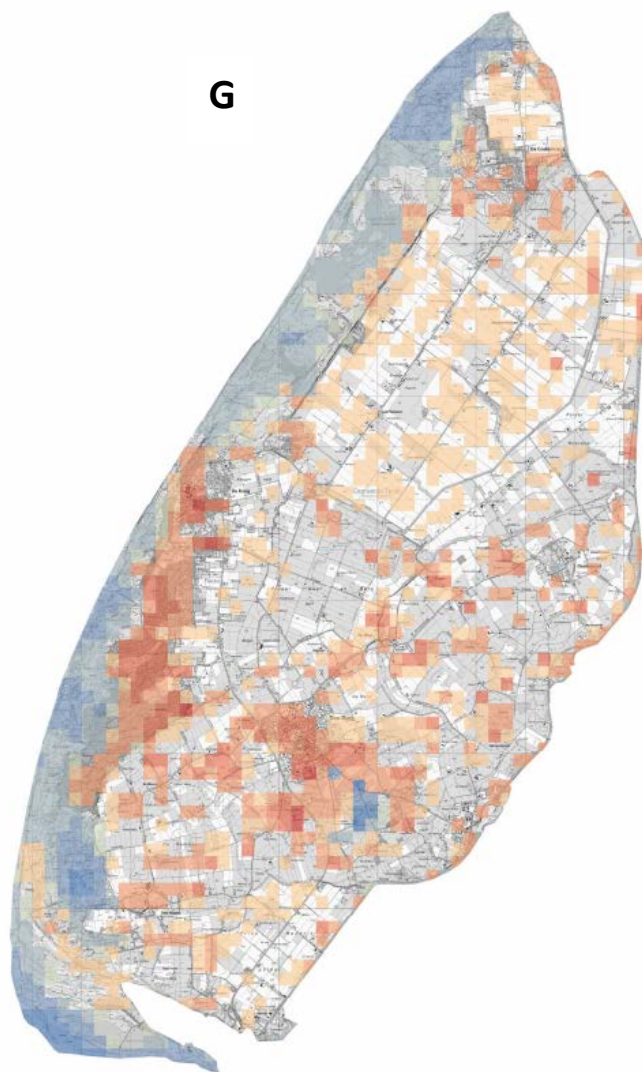
Figuur 19 resultaten schadekaart Bron: J. Siffels

Kaarten chloride gehalte

W+

G

Legenda

**Verandering chlorideconcentratie
in mg/l t.o.v. huidige situatie**

< -250
-250 - -100

-100 - -50

-50 - -10

-10 - 10

10 - 50

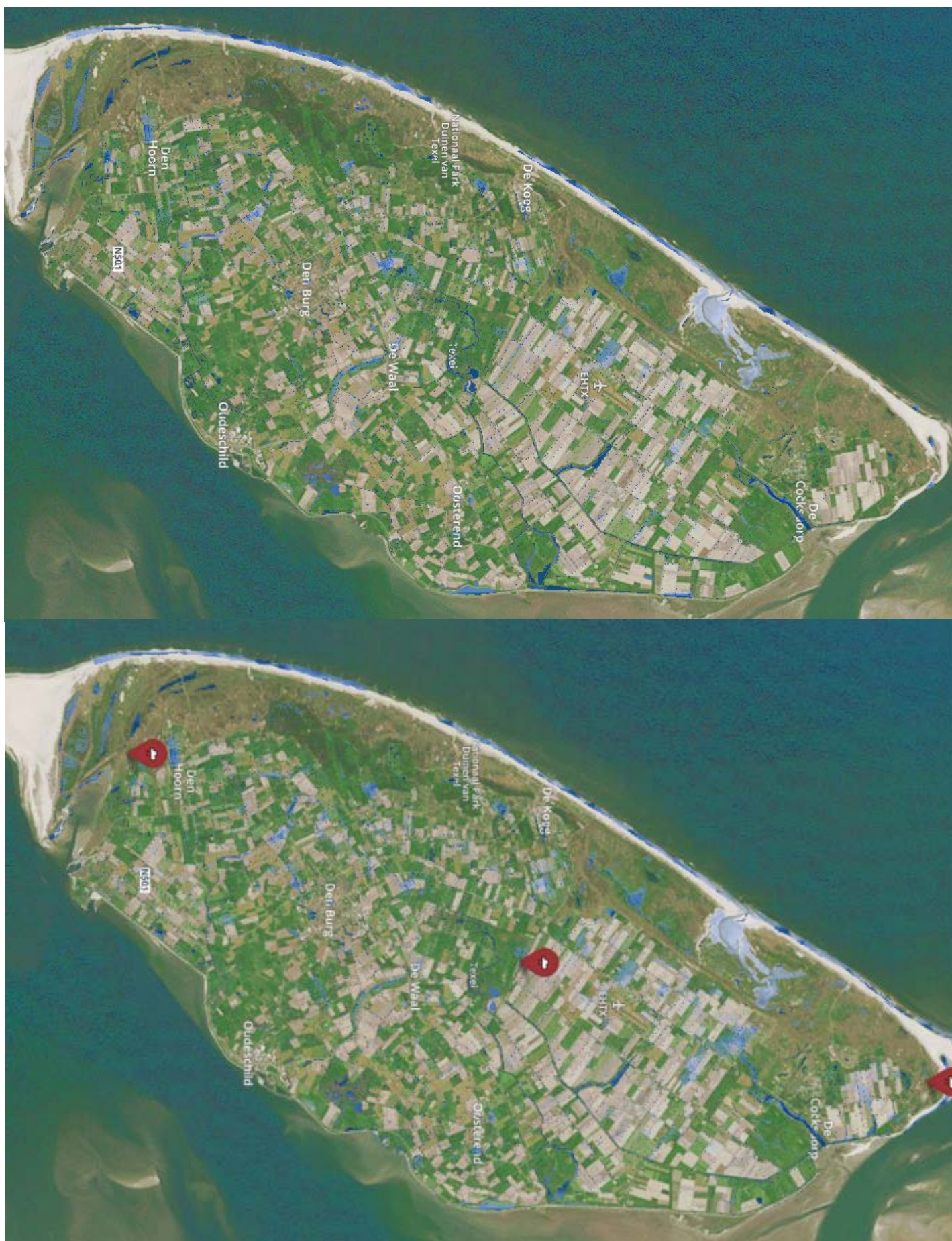
50 - 100

100 - 250

250 - 500

> 500

Eindbeeld scenario filmpje

Knelpunten 2000

Schadekaart

	Geen schade
	Weinig schade
	Gemiddelde schade
	Veel schade

De schade kan niet uitgedrukt worden in euro's omdat deze informatie gevoelig ligt en voor problemen kan zorgen in de toekomst. Deze kaart geeft alleen de kwetsbare gebieden weer.

Bijlage 4 Interviews

Loran Tinga

Loran Tinga vertegenwoordigt Natuurmonumenten. Natuurmonumenten stelt natuur, landschap en daarmee samenhangende cultuurhistorie voorop. Natuurmonumenten heeft voornamelijk problemen met het verlaagde slootpeil. Het liefst zien zij dat het peil omhoog gaat. Daar komt bij dat de lage afwateringssystemen dwars door de natuurgebieden lopen waardoor het verhogen van het peil in het natuurgebied niet mogelijk is. Daarom stelt Natuurmonumenten urgentie aan het opstellen van een peilenplan. In dit peilenplan wordt twee keer per jaar besproken wat en hoe het dynamische peilbeheer wordt ingericht. Hierbij kan landgebruik afgestemd worden op elkaar en op de ligging van het perceel (Tinga, 2016).

- + Het waterpeil moet omhoog zodat de grond niet verder zakt.
- + De huidige grote afwateringssloten die dwars door natuurgebieden lopen moeten verplaatst worden.
- + Ten behoeve van de communicatie binnen de gebruikers van een watersysteem kan twee keer per jaar een “peilenplan” opgesteld worden zodat iedereen van elkaar weet wat de plannen zijn met het waterpeil.
- + Het huidige landgebruik past niet altijd bij het watersysteem en de bodem op die locatie, door het landgebruik aan te passen aan de locatie zal de grond optimaal benut kunnen worden.

Arnold Langeveld

Arnold Langeveld vertegenwoordigt als voorzitter de LTO. De LTO stelt de agrarische belangen voorop. Deze organisatie heeft een grote achterban op het eiland en heeft water als top prioriteit op de agenda staan. De LTO is van mening dat de huidige situatie op Texel geen grote nadelen kent voor de landbouw. De landbouwsector ziet wel in dat de toekomst vraagt om aanpassingen en nieuwe innovatieve ideeën. De Tesselse boer ziet zichzelf als ondernemer en deze ondernemer ziet in dat de toekomst van zijn bedrijf in gevaar is. Als de kans zich voordoet om een alternatieve winstgevende teeltmethode te introduceren staan ze hier voor open. Daarom zegt de LTO dat het draait om de kwaliteit van een project en niet om hoeveelheid projecten. De landbouw zit niet te wachten op kleinschalige maatregelen. Ze staan open voor grootschalige, toekomstgerichte verandering die op lange termijn nog steeds zijn vruchten afwerpt. Dat zijn veranderingen die het aantrekkelijk maken meer te investeren in een bedrijf (Langeveld, 2016).

- + Omdat de huidige waterlens niet optimaal wordt aangevuld kan het wateroverschot in de zomer direct de duinen in gepompt worden om het in de warme periode te kunnen gebruiken.
- + Het nieuwe natuurgebied Waal en Burg kan als extra zoetwatervoorziening gebruikt worden door daar in de natte periodes zoetwater vast te houden.
- + Het effluentwater van de rioolwaterzuivering moet door middel van een nieuw waternetwerk effectiever bij de drogere delen van het eiland komen.
- + Op dit moment loopt een zoetwater slenk van de slufteer de zee in. Deze zoetwater slenk kan de droogste delen van het eiland van zoet water kan voorzien.
- + Het is belangrijk om het zoute water van het zoete water te scheiden.

- + Het eiland kan doormiddel van een grootschalig zoetwaterbassin (een eigen IJsselmeer) zichzelf van water voorzien.
- + Het is belangrijk dat ingezet wordt op vernieuwing en innovatie.

Menno Timmer

Menno Timmer is aanspreekpunt waterzaken bij de LTO. Menno Timmer heeft veel inzicht in de problemen en ideeën die vanuit de achterban (leden van de LTO) aangedragen zijn. Hij ondersteunt de ideeën van Arnold Langeveld. Menno Timmer herkent de interesse vanuit de boeren in een vernieuwend watersysteem en andere communicatiewegen (Timmer, 2016).

- + Het gaat om de kwaliteit van een maatregel. Liever één heel groot werkend project dan veel kleine projecten met geringe impact.
- + Het eiland heeft behoefte aan meer regionaal contact binnen watersysteem.
- + Het is belangrijk dat ingezet wordt op onderzoek naar zoetwater mogelijkheden. Zolang het zoet kan moet het zoet blijven.

Jacques Hin

Jacques Hin heeft binnen het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK) de meeste gebiedskennis. Hij is gespecialiseerd in de technische kennis over het watersysteem van Texel. Hij adviseert in dit interview het Waterschap en de technische mogelijkheden binnen het watersysteem. Het Waterschap is geen stakeholder van Texel omdat het HHNK in dienst staat van de belangen op Texel (het Waterschap is een faciliterende partij). De uitkomsten van dit interview worden daarom niet zo hoog meegewogen als de andere interviews. Jacques Hin is toch geïnterviewd vanwege zijn jaren lange ervaring met Texel en de Tesselaars. Jacques Hin heeft door deze ervaring veel inzicht in de verschillende knelpunten op het eiland. Hij is van mening dat de communicatie op het eiland over het waterbeheer matig is. Hij ziet kansen in het beter communiceren tussen alle partijen op het eiland. Daarnaast wijt hij het natte voeten probleem in de winter aan de hoeveelheid gedempte sloten op de landbouw percelen (Hin, 2016).

- + De grootste schade wordt veroorzaakt door te veel water, te weinig water is niet het grootste probleem.
- + De afwatering moet verbeterd worden door meer sloten in het gebied te graven.
- + Het is van belang dat de omgeving gehoord wordt. Door meer “keukentafel” gesprekken met de boeren te houden wordt geïnvesteerd in het ophalen van informatie en motivatie.
- + Door water op te slaan in de diepe ondergrond zal de zoetwaterlens zich aanvullen.
- + De communicatie op het eiland tussen watergebruikers en overheid moet verbeteren.

Erik van der spek

Erik Van der Spek vertegenwoordigd Staatsbosbeheer. Deze partij staat voor het beschermen en ontwikkelen van de natuur. Staatsbosbeheer heeft als wens het vernatten van het duingebied rond de dennen. Daarnaast is hij van mening dat het vasthouden van zoetwater zowel positieve effecten voor de landbouw als voor het duingebied zal hebben.

- + De afstroom vanaf het duingebied naar de polder kan vertraagd worden. Op deze manier kan de zoetwatervoorraad in de duinen langer benut worden.

- + Door meer water op te slaan in de duinen kan deze zoetwatervoorraad optimaal gebruikt worden.
- + Zoetwatervoorraden en zoetwatersystemen kunnen gescheiden worden van het zoute water en de zoutwatersystemen.
- + Het eiland heeft behoefte aan communicatie binnen een watersysteem. Door meer informatie met elkaar te delen kan iedereen op elkaar inspelen. Hier valt veel winst in te behalen.

Marc van Rijsselberghe

Marc Van Rijsselberghe is een zoutwater ondernemer op Texel. Hij heeft inzichten in het eiland en kennis over de impact van het klimaat op Texel. Marc Van Rijsselberghe ziet veel kansen in grootschalige innovatie en een verschuiving in denkgedrag. Hij is van mening dat onderzoek en kennis centraal staan bij het zoeken naar kansen voor Texel (Van rijsselberghe, 2016).

- + Het grondwatersysteem van Texel is nog onontdekt terrein. Onderzoek naar het grondwater zal veel inzicht geven in de effecten van verschillende maatregelen.
- + Zonder een verandering in de manier waarop Texel met water omgaat worden de maatregelen nooit een succes. Het is van belang dat onderzoek gedaan wordt naar het veranderen van het gedrag van mensen ten opzichte van water.
- + De innovatie in zoutwaterteelt biedt kansen voor de hele wereld maar ook voor Texel. Door deze onderzoeken en nieuwe ideeën op het eiland toe te passen kan Texel zich profileren ten opzichte van de rest van de wereld.
- + Door het opstarten van een kennisinstituut zoutwater kan de kennis van het eiland gedeeld worden met landen die minder ver zijn in deze manier van landbouw.

Bijlage 5 Vraag 2

	Positief	Negatief	Niet genoemd	conclusie
1	••	•	••	1
2	•••••			5
3	••		•••	2
4	•	•	•••	0
5	•••••			5
6	•••		••	3
7	•		••••	1
8	•••••			5
9	•••••		•	4
10	••		•••	2
11	•••		••	3
12	•••••			5
13	•	•	•••	0
14			•••••	0
15	••		•••	2
16	•	•	•••	0
17	•••••			5
18	••	•	••	1
19	••		•••	2
20	••		•••	2
21	••	•	••	1
22	•••	•	•	2
23	••	•	••	1
24	••		•••	2
25	•		••••	1
26	••		•••	2
27	•		••••	1
28	•••••			5
29	•••••			5
30	•••••			5
• Natuurmonumenten • HHNK • LTO • Staatsbosbeheer • Marc Foods				

Bijlage 6 Uitvoeringsstrategie

Afstemming teelten één peilvak

De maatregel Afstemming teelten één peilvak komt actief terug in alle interviews. De leden uit het platform hopen dat deze maatregel zorgt voor meer communicatie tussen belanghebbende in één stroomgebied. Veel van de huidige problemen in het gebied met betrekking tot de lokale waterhuishouding zouden makkelijk opgelost kunnen worden met gesprekken tussen de burens. Wanneer burens binnen een watersysteem op de hoogte zijn van elkaars belangen en bedreigingen kan meer rekening gehouden worden met die factoren. Op dit moment laat de ene boer het water zakken terwijl de ander het juist wil vasthouden. Afspraken over peil en grondgebruik zou deze knelpunten op kunnen lossen. Deze afspraken zullen twee keer per jaar plaatsvinden voor het zomerpeil en het winterpeil. Door een pilotgebied aan te wijzen kan deze vorm van communicatie op het eiland getest worden. Wanneer het gebied baat heeft gehad bij het afstemmen van het grondgebruik en het peilbeheer kan deze methode op de rest van het eiland toegepast worden. De gesprekken zullen in het begin stadia begeleid worden door een extern persoon. In een later stadium zouden de bewoners en gebruikers binnen het peilgebied zelf de gesprekken voeren.

Motivatie

Om motivatie te behouden zijn eerst alle stakeholders persoonlijk op de hoogte gesteld van de keuze voor deze maatregel. Omdat alle stakeholders urgentie voor deze maatregel hebben uitgesproken is bijna iedereen tevreden met de keuze. Hoewel een enkele partij weinig vertrouwen had in de maatregel is deze na wat gesprekken ook met vertrouwen het participatieproces ingestapt.

Daarna is een vergadering voor het platform georganiseerd waarbij alle leden zijn uitgenodigd. Om de motivatie te waarborgen en de mate van participatie te vergroten van “meebeslissen” naar “meedoen” is gekozen om de maatregel door het platform uit te laten voeren. Door leden van het platform eigenaar van de maatregel te maken verhoogt de intrinsieke motivatie (Bremner, Pleijte, Ouboter, & Buijs, 2008). Als eigenaren zijn specifiek Menno Timmer (LTO) en Loran Tinga (Natuurmonumenten) gekozen tijdens de vergadering. Omdat de twee platformleden tijdens de interviews hebben aangegeven veel waarde te hechten aan deze maatregel. Tot slot is tijdens de vergadering een proeflocatie opgezet. Door het concreet maken van het project en het gezamenlijk doorhakken van knopen tijdens de vergadering is de motivatie binnen het platform verhoogt.

Middelen

De middelen die nodig zijn om deze maatregel uit te voeren worden gefaciliteerd door de Gemeente Texel: locatie, onpartijdige begeleiding van de eerste gesprekken door het HHNK, koffie en thee tijdens afstemmen. Het is de bedoeling dat twee keer per jaar (zomerpeil en winterpeil) overlegd wordt over een mogelijke strategie voor het gehele pilotgebied. Het is qua middelen en tijdsinvestering slim om eerst te beginnen met een pilotgebied. Wanneer deze pilot na een jaar tot succes leidt kan het gebied vergroot worden.

Samenwerken

Verschillende partijen zijn betrokken bij de maatregel omdat deze draait om het versterken van de samenwerking (Gemeente Texel, HHNK, Natuurmonumenten, LTO). De eigenaren van het project

zijn van verschillende organisaties: Menno Timmer (LTO) en Loran Tinga (Natuurmonumenten), door deze twee partijen nauw samen te laten werken ontstaat een gezamenlijk doel waardoor de partijen meer met elkaar zullen moeten communiceren. Bij deze samenwerking is directe en intensieve communicatie nodig. Door twee keer per jaar af te spreken en hier alle partijen uit het pilot gebied bij te betrekken blijft de samenwerking bestaan.

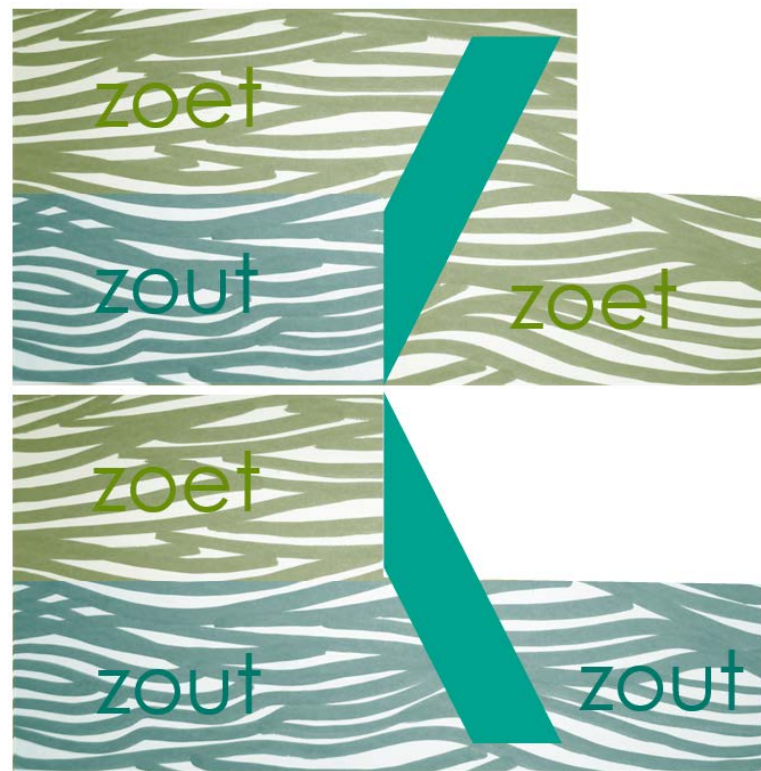
Openheid

Om de transparantie naar de rest van het platform te kunnen waarborgen is het van belang dat het platform op de hoogte wordt gesteld van de voortgang van de pilot. Door successen en tegenslagen te delen kunnen andere leden leren voor een volgend gebied. Daarnaast is het belangrijk dat de partijen binnen het pilot gebied openheid naar elkaar uitstralen. Tijdens de pilot is het van belang om na iedere vergadering feedback te geven en het verloop van de pilot te evalueren.

Ontwikkelen zout stuwen

De maatregel zoutstuwen wordt breed gedragen op het eiland aangezien alle stakeholders hierin geïnteresseerd zijn. Op dit moment wordt op

Texel al het oppervlaktewater volgens de traditionele manier bovenlangs afgevoerd. In figuur 18 is te zien hoe water in het huidige systeem naar het gemaal wordt gebracht. Het zoute water (donkerblauw) is zwaarder dan het zoete water (lichtgroen). Vandaar dat het zoete water boven op het zoute water drijft. Omdat de stuw van bovenaf lost zal er meer zoetwater dan zoutwater afgevoerd worden naar het volgende peilvak en dus naar het gemaal. Het gemaal pompt onnodig veel zoet water over de dijk de Waddenzee in. Een idee vanuit het platform is om de onderste stroom water, het zoute water, af te voeren richting het gemaal. Op deze manier hoopt het eiland meer zoetwater op het eiland te houden. In figuur 18 is te zien dat een onderlosser wellicht een oplossing zou kunnen zijn. Deze maatregel vergt veel onderzoek naar de toepassing. Zowel naar de technische uitvoerbaarheid van de stuw als naar de juiste locatie. Deze maatregel zal bestaan uit een pilotproject op het eiland van een jaar. In het pilot project wordt zoutstuw, bestaande uit een simpel schot bij een bestaande stuw, geplaatst in de watergang. Aan de hand van metingen wordt bekeken of de zoutstuw ook echt het zoute water splitst en in welke soort sloten dit het meeste resultaat geeft. Het is in Nederland uniek om op deze manier over zoutwater na te denken.

Figuur 20 Zoutstuw boven: huidig onder: Zoutstuw Bron: J. Siffels

Motivatie

Om motivatie te behouden zijn eerst alle stakeholders persoonlijk op de hoogte gesteld van de keuze van deze maatregel. Omdat alle stakeholders urgentie voor deze maatregel hebben uitgesproken is bijna iedereen tevreden met de keuze. Enkele partijen gaven aan meer voorkeur te geven aan de uitwerking van eigen technische maatregelen. Na verschillende gesprekken gaven alle partijen aan achter de keuze voor de zout stuw te staan omdat de stuw in een volgend proces gelinkt kan worden met eigen maatregelen en ideeën.

Daarna is een vergadering voor het platform georganiseerd waarbij alle leden zijn uitgenodigd. Om de motivatie te waarborgen en de mate van participatie te vergroten van “meebeslissen” naar “meedoen” is gekozen om de maatregel door het platform uit te laten voeren. Door leden van het platform eigenaar van de maatregel te maken verhoogt de intrinsieke motivatie (Bremner, Pleijte, Ouboter, & Buijs, 2008). Tijdens de vergadering zijn Arnold Langeveld (LTO) en Marc van Rijsselberghe (Marcfoods) gekozen. Tot slot zijn tijdens de vergadering twee locaties gekozen waar de zout stuw neergezet zal worden. Door het concreet maken van het project en het gezamenlijk doorhakken van knopen tijdens de vergadering is de motivatie binnen het platform verhoogd.

Middelen

De middelen die nodig zijn om deze maatregel uit te voeren worden gefinancierd en gefaciliteerd door de HHNK: stuw, meetinstrumenten, hydroloog. Gekozen is voor twee stuwen op twee verschillende locaties. Deze keuze is gemaakt aan de hand van het budget dat vrijgegeven is door HHNK. Één van de locaties ligt in een sloot aangrenzend aan het erf van platformlid Marc van Rijsselberghe, die ook zelf de metingen zal uitvoeren.

Samenwerken

Waar Arnold Langeveld toekomst ziet in de zoete kwaliteiten van Texel ziet Marc van Rijsselberghe juist kansen in de verzilting van Texel. Deze zoet zout scheidende stuw zou op deze manier een verbinding kunnen vormen tussen deze twee toekomstvisies op Texel.

Openheid

Om transparant en open naar de rest van het platform te communiceren is het van belang dat het platform op de hoogte wordt gesteld van de resultaten van de stuwen. Hier zijn Arnold Langeveld en Marc van Rijsselberghe verantwoordelijk voor. Daarnaast is het belangrijk dat de partijen binnen het project openheid naar elkaar uitstralen; vertrouwen van alle stakeholders naar elkaar zal in de toekomst bij andere projecten ook van belang zijn.

Bijlage 7 Interviews procesevaluatie

Natuurmonumenten (Tinga, 2016)

- Door de wisseling van het bestuur in het “Platform Texel Water” is het proces stil gevallen.
- Door de wisseling van het bestuur in het “Platform Texel Water” is gebrek aan een duidelijk aanspreekpunt
- + Door zelf zout te meten zien mensen resultaten in hun eigen achtertuin dit werkt zeer positief. Concrete bewijzen en betrokken worden bij ontwikkelingen creëert urgentie die nodig is om open te staan voor de ideeën van een ander.
- + Ondanks dat het platform opgericht is door HHNK en daardoor gestuurd vanuit landbouw-technisch oogpunt is in het proces de natuur niet uit het oog verloren. Iedereen komt aan bod.

LTO (Timmer, 2016) (Langeveld, 2016)

- Niet alle organisaties spelen openkaart en hierdoor is vaak sprake geweest van ongewenste verrassingen.
- Niet alle spelers van het platform hebben inspraak in eigen organisatie. Hierdoor kunnen geen harde toezeggingen gedaan worden tijdens overleggen.
- + Alle partijen bij zitten elkaar en alle partijen zijn betrokken. Deze samenwerking zorgt voor een groot draagvlak.
- + In plaats van over elkaar te praten wordt er met elkaar gepraat. Deze ontwikkeling stimuleert het vertrouwen en de communicatie tussen alle partijen.
- + De communicatie lijntjes zijn korter met behulp van het platform. Zowel de communicatie tussen de verschillende betrokken partijen op Texel als de communicatie naar de verschillende overheidslagen zijn efficiënter en effectiever.
- + Tijdens de gesprekken is elkaar de ruimte geven om het verhaal of idee te vertellen.
- + Alle belanghebbende partijen zijn bij elkaar vanaf het begin van het proces. Dit heeft gezorgd voor een saamhorigheidsgevoel wat bijdraagt aan de kwaliteit van het proces.
- + De betrokken partijen hebben veel invloed op het proces. Dit resulteert in veel motivatie in het platform.

Staatsbosbeheer (Van der Spek, 2016)

- Tijdens het proces is niet genoeg informatie verspreid naar de achterban van alle organisaties. Dat zorgt voor onbegrip in het platform.
- Het platform kreeg niet genoeg publiciteit.
- Door de wissel in het bestuur van het platform is het gebrek aan een duidelijk aanspreekpunt groot.
- + Iedereen mag meedenken en meedoen.
- + Het platform is zeer goed geïnformeerd over de discussies; iedereen kreeg de zelfde informatie en kon van te voren zelf informatie aandragen.
- + De discussies zijn per onderwerp gevoerd in overzichtelijke structuren.

- + Tijdens de overleggen is genoeg ruimte, tijd en informatie voor een goede en productieve discussie.
- + Het platform was goed georganiseerd.

Gemeente en HHNK (Boot D. , Gemeente Texel, 2016) (Boot D. , et al., 2015)

- Het oorspronkelijke bestuur had door moeten.
- Meer borging van het project vanuit de grote overheidsorganisaties (provincie, HHNK)
- + Tijdens de bijeenkomsten is veel kennis gedeeld tussen alle partijen. Hierdoor werd het begrip naar elkaar groter.
- + Gezamenlijke problemen met gezamenlijke oplossingen waar iedereen achter kan staan.

Bijlage 8 Werkzaamheden

Werkzaamheden	2.1.1	2.1.2	2.1.3	2.1.4	2.2.1	2.2.2	2.2.3	2.3.	3.
Literatuurstudie naar Participatie in waterbeheer	J	J	J	J	J	J	J	J	
Gesprekken met de opdrachtgever (gemeente) van "Platform Texel Water"	J	J	J	J	J	J	J	J	
Bureaustudie naar verlopen proces "Platform Texel Water"	J	J	J	J	J				
Interviews met bestuurders "Platform Texel Water"	J	J	J	J	J	J	J	J	
Organiseren van reiskosten, locatie en werkplek.		J							
Gesprekken met platformleden over "Platform Texel Water"			J						
Uitvoeren stakeholderanalyse			J						
Projectverloop inschatten				J					
Bepalen geschiktheid procesbegeleider				J					
Onderzoek naar technische en sociale aspecten van de zoet-zout problematiek op Texel				J					
Informatie van communicatie workshops terughalen				J					
Test-gesprekken uitvoeren				J					
Projectdoelen opstellen				J					
Projectmethoden opstellen				J					
Projectinstrumenten opstellen en organiseren				J					
Literatuurstudie naar klimaatcijfers van Texel					J				
Klimaatcijfers doorrekenen in SOBEK					J				
SOBEK resultaten verwerken in 3DI					J				
Met 3DI film en beeld produceren					J				
Klimaatcijfers samenvatten in grafieken					J				
Gesprekken voeren met stakeholders over klimaatverandering op Texel					J				

Connecties maken met evenementen					E				
Evenementen bijwonen en “Platform Texel Water” delen					J				
Presentatie voorbereiden					J				
Presentatie uitvoeren					J				
Interesse van vanuit andere regio’s doorcommuniceren naar platform door middel van het schrijven van nieuwsartikelen					J				
Geschikte vorm van interviewen vaststellen					J				
Keukentafelgesprekken voorbereiden					J				
Keukentafelgesprekken uitvoeren					J				
Resultaten gesprekken concluderen					J				
Specialisten raadplegen					J				
Concluderen meest gedragen en economisch verantwoorde maatregel					J E				
Terugkoppelen gekozen maatregelen aan het platform door middel van rondvraag					J				
Stakeholders motiveren voor keuze maatregelen					J				
Bedenken uitvoeringsstrategie verbinden van stakeholders met uitvoering						J			
Bedenken uitvoeringsstrategie verbinden van stakeholders met elkaar						J			
Bijeenkomst voorbereiden						J E			
Bedenken strategie voor tussenresultaten						J			
Begeleiden gesprekken tijdens bijeenkomst						J E			
Organiseren toezegging financiën vanuit HHNK						J E			
Herstellen van vertrouwen door luisterend oor te bieden							J		
Herstellen van vertrouwen door eigen motivatie te tonen							J		
Herstellen vertrouwen door vertrouwen over nieuwe bestuur uit te spreken							J		

Open gesprekken voeren met stakeholders								J	
Evalueren met stakeholders								J	
Concluderen inbreng van stakeholders binnen projectfases								J	
Bureaustudie naar projecten in het Nederlandse kustgebied ten aanzien van de zoet-zout problematiek									J
Gesprekken en overleggen met bestuurders en betrokkenpartijen van projecten in het Nederlandse kustgebied ten aanzien van de zoet-zout problematiek									J

